

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Truhlářová Markéta

Dějiny středního školství v Rychnově nad Kněžnou

Olomouc 2016

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Kopeček, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 30. března 2016

.....

Truhlářová Markéta

Poděkování

Děkuji vedoucímu své bakalářské práce PhDr. Pavlu Kopečkovi, PhD. za odborné rady a vedení při zpracování této práce a pracovníkům Státního okresního archivu v Rychnově nad Kněžnou.

Obsah

Úvod	6
1 Historie a vývoj města Rychnov nad Kněžnou.....	8
1.1 Původ názvu města a městský znak	8
1.2 Historie a vývoj města od roku 1258 do současnosti.....	8
1.3 Historické památky v Rychnově nad Kněžnou.....	11
1.4 Přehled vývoje elementárního školství v Rychnově	13
2 Dějiny středního odborného školství v Rychnově nad Kněžnou	15
2.1 Historie Střední průmyslové školy.....	15
2.1.1 Odborná škola pokračovací a škola učňovská (1881-1953)	15
2.1.2 Střední průmyslová škola strojnická od roku 1953 do současnosti	16
2.2 Státní odborná škola tkalcovská (1894–1923)	19
2.3 Městské ženské školy.....	20
2.3.1 Obchodní škola (1912–1916).....	20
2.3.2 Odborná škola pro ženská povolání	21
2.4 Lidová škola hospodářská 1928–1950.....	22
3 Dějiny Gymnázia Františka Martina Pelcla v Rychnově nad Kněžnou	23
3.1 Založení piaristické koleje roku 1714	23
3.2 Historie nižšího gymnázia od roku 1714 do roku 1778	24
3.3 Období po školních reformách Marie Terezie od ukončení výuky na gymnáziu po jeho obnovení (1778–1811)	26
3.4 Gymnázium od obnovení středního školství v Rychnově do zestátnění (1812–1881).....	27
3.4.1 Pětitřídní gymnázium (1812–1819)	27
3.4.2 Šestitřídní gymnázium (1819–1851).....	28
3.4.3 Gymnázium nižší čtyřtřídní (1851–1869).....	29
3.4.4 Vyšší gymnázium a státní vyšší gymnázium (1870–1881)	31
3.5 Gymnázium v období let 1914–1945.....	32
3.6 Období od 2. světové války do roku 1989	34
3.7 Gymnázium F. M. Pelcla od roku 1989 do současnosti.....	34
4 Významné osobnosti spjaté s rychnovským školstvím	36
Závěr	40

Seznam použitých zdrojů	42
--------------------------------------	-----------

Přílohy

Anotace

Úvod

Ve své bakalářské práci se budu zabývat dějinami středního školství v Rychnově nad Kněžnou. Důvodem pro výběr tohoto tématu bylo zejména to, že zde žiji od narození, absolvovala jsem zde povinnou školní docházku, dále mě také zajímá historie města a jednotlivých škol, které se zde nacházely v dřívějších dobách či se zde nadále nacházejí. Dalším z důvodů bylo, že místnímu střednímu školství dosud nebyla věnována žádná publikace, která by shrnovala alespoň základní údaje o středních školách ve městě, ačkoli historii gymnázia se věnovalo nemálo historiků, tak pouze do doby, kdy gymnázium přešlo pod státní správu či do počátku 1. světové války. Dle mého názoru je důležité mít nejen celkový historický přehled o českém státu, ale také o místě, ze kterého pocházíme. A ačkoli se může zdát, že Rychnov nad Kněžnou je poměrně malým městem, jeho historie sahá již do dob Přemysla Otakara II. a taktéž školství je poměrně rozmanité – nachází se zde hned několik mateřských, základních a středních škol a také jedna vyšší odborná škola.

Cílem této bakalářské práce bude poskytnout přehled o historickém vývoji školství v Rychnově nad Kněžnou, a to konkrétně středním školství – o odborných školách a gymnáziu. Práce má být rozdělena do čtyř kapitol a dalších podkapitol. V první kapitole se budu věnovat historii města od první písemné zmínky z roku 1258 až do současnosti, a dále stručně zmíním nejvýraznější památky nacházející se ve městě. Druhá kapitola bude již zaměřena na odborné školství v Rychnově nad Kněžnou, které bylo na počátku 20. století poměrně rozmanité. Jednotlivé odborné školy budu uvádět v chronologickém výčtu, tak jak v průběhu času vznikaly. V další kapitole budu již věnovat pozornost škole s nejdelsí historií, jež se ve městě nachází – a to gymnáziu Františka Martina Pelcla, jež je neodmyslitelnou součástí Rychnova. Dějiny gymnázia začínají roku 1714, kdy jej známe jako piaristické gymnázium s kolejí. V podkapitolách se tedy zaměřím na vývoj školy a změny, jimiž si procházela od samotného založení až do současnosti – proto zde budu hovořit např. o dobách, kdy bylo gymnázium pětitřídní, šestitřídní, vyšší či gymnázium pod správou piaristů, nebo státu. Zároveň i dle těchto změn bude určeno časové rozčlenění kapitol a podkapitol. Čtvrtá kapitola bude věnována nejvýraznějším osobnostem, které studovaly na zdejším gymnáziu – jednou z prvních ikon byl právě František Martin Pelcl, jehož jméno nese i název gymnázia či Jiří Šlitr, jehož pověstná buňka se stala logem školy.

Informace potřebné ke zpracování tohoto tématu budu čerpat z publikací z regionálního oddělení Městské knihovny v Rychnově nad Kněžnou a také z fondů ve

Státním okresním archivu Rychnov nad Kněžnou. Historii města je taktéž věnováno několik publikací a jedním z nejrozsáhlejších pramenů jsou právě *Dějiny Rychnova nad Kněžnou* od historiků T. Kouřila a A. Svobody, ty však končí po 1. světové válce, dále tedy budu čerpat informace z fondů archivu či publikace věnované k 750. výročí od první zmínky o Rychnově.

Údaje a data potřebná ke zmapování středního odborného školství budu získávat z archiválií daných škol, almanachů vydaných k výročí či z novinových článků, popisujících dění na školách a významné události. Dějinám gymnázia se taktéž věnovali T. Kouřil a A. Svoboda či místní historik K. Březina. Novější informace ke gymnáziu a Střední průmyslové škole však budu získávat z internetových zdrojů.

Ke zpracování bakalářské práce tak budu mít poměrně omezené množství materiálů, ze kterých bych mohla čerpat informace. Publikace pojednávající nejen o historii Rychnova nad Kněžnou, ale též o gymnáziu F. M. Pelcla a Střední průmyslové škole, nejsou zcela komplexní, většina z nich se již novodobým dějinám nevěnuje.

1 Historie a vývoj města Rychnov nad Kněžnou

1.1 Původ názvu města a městský znak

Původ názvu města Rychnov nad Kněžnou je dodnes stále obestřen řadou otazníků, neboť se nabízí hned několik vysvětlení jeho vzniku. Jednou z mnoha možností je, že název vychází z latinského pojmenování Richenave, které můžeme přeložit jako lesní újezd. Další varianta vyplývá ze slovanského pojetí pro pojmenování lučinatého údolí mezi lesy, které Slované nazývali rajnava. Ale varianta, k níž se historikové přiklánějí, vychází z toho, že by se název města Rychnov odvozoval od německého Reichenau – „auf der reichen Aue“ – „na bohaté nivě“.¹ S určitostí však víme, že poprvé se název v dnešním znění Rychnov nad Kněžnou objevil v roce 1880, kdy přízvisko Soukenický (Rychnov Soukenický byl název používaný od 16. století) nahradilo jméno řeky, která Rychnovem protéká.²

Užívat městský znak směl Rychnov od 6. března 1488, kdy jeden z majitelů Rychnova, Albrecht, získal od krále Vladislava II. Jagellonského listinu s právem na jeho používání. Ve znaku města se na červeném poli nachází na nohou ležící jelen s parožím, na jelenu sedí panna oděná v modrých šatech a pravicí podává k jelenovým ústům dvě stříbrná lekna. Motiv panny na jelenu se vztahuje k místní pověsti a ona dvě lekna mají souvislost s pány z Drnholce, kteří je měli ve svém rodovém znaku. Městský znak se nachází např. na městské radnici, na štítu Základní školy Masarykova nebo jako plastika vytvořená Janem Moravcem v atriu Základní školy Javornická, kde má z pohledu historiků i smysl výchovně-vzdělávací.³

1.2 Historie a vývoj města od roku 1258 do současnosti

Za zakladatele města by se dal považovat Heřman z Drnholce, jenž byl královským komořím Přemysla Otakara II. Heřman již dříve vzniklou osadu, kterou získal od krále mezi lety 1254–1257, povýšil kolem roku 1258 na status městečka. S tímto rokem souvisí i první písemná zmínka o městě Rychnov (v oné době nazýván „de Richenave“) a jeho zakladateli Heřmanu z Drnholce.⁴ Doklad o existenci je datován k 1. únoru roku 1258, kdy se Heřman, nyní zvaný z Rychnova, spolu s dalšími pány podepsal pod Listinu krále Přemysla Otakara II.

---

¹ KRÁM, J. *Průvodce Rychnovem nad Kněžnou a čtení o Poláckově městě* [online]. 2011 [cit. 2015-08-05]. Dostupné z: <http://www.e-invent.eu/magazin/pruvodce-rychnovem/index.html>, s. 66.

² Tamtéž, s. 66.

³ Tamtéž, s. 241.

⁴ KOUŘIL, T. – SVOBODA, A. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924, s. 2.

Přes chybějící zakládací listinu tu máme dvě období, kdy mohla být osada Rychnov založena. A to buď v roce 1083 – neboť v kostele sv. Havla se nachází vytesaný nápis s tímto letopočtem, nebo až v druhé polovině 13. století, kdy již zmíněný kostel měl vzniknout.

Za jedny z nejvýznamnějších majitelů Rychnova byli považováni bratři Albrecht a Heřman, kteří zařídili pro město mnoho výsad, např. právo měšťanů rozhodovat o svém majetku, užívat městský znak a právo pořádat dvakrát ročně trhy.⁵ V roce 1497 od bratrů odkoupil zdejší panství Vilém z Pernštejna. V tomto období význam města poměrně vzrostl, a to zejména díky výrobě sukna. S růstem významu také souvisí založení první jednotřídní městské školy, která zde působila až do roku 1730. Od roku 1560 rychnovské panství krátce na sedmnáct let spadalo pod správu Habsburků jako odúmrt'. Od těch panství odkoupil v roce 1577 Burjan Trčka z Lípy a na Světlé, který je s Rychnovem spojován v oblasti výstavby pivovaru, sladovny, snad i starého zámku. V době držení Rychnova Betengly z Neyenperka byl vystavěn kostel Nejsvětější Trojice a zvonice v sousedství již zmíněného kostela, dokončená v roce 1604. Tento rok je také spojován se vznikem židovské obce, ačkoli první zmínky o židech se objevují již roku 1569. Pro jejich potřeby byla ve městě v 1. polovině 17. století zřízena židovská škola.

Od konce 16. století bylo Rychnovu uděleno hrdelní právo. Poprav se však ve městě mnoho nevykonalo, ale k té poslední došlo údajně v roce 1752. Majitelé města se střídali až do roku 1640, kdy rychnovské panství zakoupil Albrecht Libštejnský z Kolowrat za 190 000 zlatých rýnských. Roku 1714 přišel Norbert Leopold Libštejnský z Kolowrat s myšlenkou založení piaristického gymnázia a také nechal vybudovat piaristickou kolej. V období 30. let. 19. století, jak udává Karel Březina, „*Město je chudé, v 505 domech žíví se 421 rodin různým řemeslem, nejvíce soukenickým*“⁶, s čímž souviselo i financování gymnázia a koleje, které tak bylo nedostačující. Od roku 1848 došlo k řadě změn, nejenom zrušení roboty, ale také zřízení městského úřadu. V pozdějších letech byly cechy rušeny a nahrazovány živnostenskými společenstvy. Ve druhé polovině 19. století bylo ve městě mnoho žáků, kteří plnili povinnou školní docházku, avšak bylo zde málo prostor, kam by se chlapci i děvčata vešli. Proto se rozhodlo, že se vybuduje nejprve dívčí škola a později až chlapecká – dívčí byla vybudována v roce 1882 a chlapecká roku 1905. S nutností výstavby škol souvisí i vývoj počtu obyvatelstva. Roku 1869 bylo evidováno 4 802

---

⁵ IMLAUF, L. – FRÝZEK, J. *Rychnov nad Kněžnou 1258–2008: 750 let od první písemné zmínky*. Vyd. 1. Nové Město nad Metují: Pro Kulturu Rychnov nad Kněžnou s.r.o. vydal Fotoateliér Imlauf, 2008, s. 100.

⁶ BŘEZINA, K. *Dějiny rychnovského gymnázia*. Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924, s. 59.

obyvatel, z údajů ze sčítání roku 1890 víme, že počet obyvatel ve městě oproti předešlému sčítání klesl na 4 644 přítomných obyvatel, z toho bylo 4 607 Čechů, 30 Němců a 2 obyvatelé jiné národnosti.⁷ Avšak již při dalším sčítání lidu v roce 1900 zde již žilo 5 079 obyvatel, z toho zde nebyli evidováni obyvatelé žádné jiné národnosti.⁸ 15. ledna 1905 byla ve městě zřízena elektrárna, díky níž poprvé došlo k osvětlení města pomocí elektrického proudu. Stejně tak i nová budova chlapecké školy byla moderně vybavena a disponovala tedy elektrickým osvětlením. Počátkem 20. století se začal v Rychnově rozvíjet průmysl, především v oblasti textilní a ve výrobě zámků (roku 1911 zde vznikla firma FAB). Textilní průmysl navazoval na tradici tkalcovského řemesla, nacházela se zde např. strojní tkalcovna H. Stiassneho (pojmenována Perla), tkalcovna bavlněného zboží Simona Engla, textilní továrna Morice Deutchmanna (založena již roku 1860) a další. Studenti, kteří byli vyučeni na místní Státní odborné škole tkalcovské, měli možnost pracovat v těchto závodech. Roku 1912 se v textilním průmyslu pohybovalo 160 mužů a 460 žen.⁹

V období 1. světové války bylo na Rychnovsko dopraveno z Haliče na 800 židovských válečných vystěhovalců, pro jejichž děti zde byla v roce 1915 zřízena jednotřídní polská škola (v budově dívčí školy), do níž docházelo 46 žáků.¹⁰ V průběhu války byl nedostatek potravin, časem i oděvů, uhlí a paliva. Před jejím koncem Rychnov, tak jako zbytek Evropy, zasáhla španělská chřipka. Dle statistik ze sčítání obyvatel z roku 1921 se po tomto období počet obyvatel zredukoval, z původních 5 113 obyvatel v roce 1910 na 4 542.¹¹ Ve 30. letech 20. století byla v Kvasinách (nedaleko Rychnova) otevřena pobočka pro výrobu karoserií a vozů (dnes ŠKODA auto), kam mohli odcházet za prací vyučení studenti ze zdejší průmyslové školy – zejména z oboru automechanik, v současnosti i z oboru autotronik. Právě místní podniky se snažily mírnit dopady světové hospodářské krize a své zaměstnance nepropouštěli.

2. světová válka Rychnov nezasáhla v tak velkém měřítku, ačkoli se v místních kasárnách nacházelo německé vojsko a dokonce část učňovské školy byla využívána pro

---

⁷ *Special-Orts-Repertorium von Böhmen = Podrobný seznam míst v Čechách: Neubearbeitung auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. December 1890.* Wien: Alfred Hölder, 1893, s. 598.

⁸ RŮŽKOVÁ, J. – ŠKRABAL, J. *Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005.* 1. Vyd. Praha: Český statistický úřad, 2006, s. 494–495.

⁹ HORÁKOVÁ, Z. *Dějiny drobného peněžnictví na Rychnovsku 1863–1918* [online]. Pardubice, 2011 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z:

https://dk.upce.cz/bitstream/handle/10195/40880/HOR%C3%81KOV%C3%81Z_Drobn%C3%A9%20pen%C4%9B%C5%BEictv%C3%AD_MM_2011.pdf?sequence=3&isAllowed=y. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, Ústav historických věd. Vedoucí práce Doc. PhDr. Marie Macková, Ph.D., s. 18–19.

¹⁰ KOUŘIL, T. – SVOBODA, A.: c. d., s. 401.

¹¹ RŮŽKOVÁ, J. – ŠKRABAL, J.: c. d., s. 494.

německou národní školu, později byla obsazena celá a sloužila jako důstojnická škola Wehrmachtu.¹² Ke stažení německé armády z Rychnova a zdejšího okolí došlo 8. května 1945 a hned následujícího dne se objevila armáda sovětská. S koncem 2. světové války souvisí také odsun Němců z pohraničních oblastí. V roce 1930 žila v soudním okrese Rychnov nad Kněžnou téměř 2 % německého obyvatelstva, avšak roku 1948 již přítomnost německého obyvatelstva ve zdejším okrese není uváděna.¹³

Po skončení války, od roku 1945 až do současnosti, začalo docházet ke změnám v infrastruktuře – k přestavbě a rozšíření silnic, výstavbě vodovodní sítě, k bourání starých domů a jejich nahrazování novými moderními budovami. V 70. a 80. letech se zde začalo s výstavbou panelových domů, které byly určeny zejména pro pracovníky průmyslové výroby (strojírenské a textilní). S rozšiřováním města souvisela i výstavba nové polikliniky v roce 1977 nebo vybudování nových nemocničních pavilonů v roce 1988.¹⁴ Také byla vybudována sportoviště – stadion, zimní stadion, tenisové kurty, školní sportovní haly ad. Ve městě, ale i jeho okolí vzniklo v průběhu 20. století mnoho podniků, které zaměstnávaly velké množství místního obyvatelstva. Mezi těmito podniky můžeme zmínit např. FAB Rychnov nad Kněžnou – výroba klíčů a zámků, KDR Rychnov nad Kněžnou – kovodružstvo, ROJEK Častolovice – dřevoobráběcí stroje, Řetězy Vamberk, ESAB Vamberk – svařovací a řezací zařízení a další. I v současnosti nadále dochází k rozvoji průmyslové výroby – v okolí města se staví nové průmyslové haly, zejména pro pracovníky automobilového odvětví. Podle statistik z 1. 1. 2015 žije na území města Rychnov nad Kněžnou 11 184 obyvatel.¹⁵

1.3 Historické památky v Rychnově nad Kněžnou

Kostel sv. Havla: Původ kostela můžeme datovat do roku 1083. Roku 1521 byl kostel zasvěcen švýcarskému světcí svatému Havlovi. Nacházel se zde i hřbitov, který byl v průběhu let (r. 1784) přesunut ke kapli Proměnění Páně.¹⁶ Existenci hřbitova v tomto místě dodnes připomínají náhrobní desky, které jsou umístěny u stěny kostela.

---

¹² Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, fond Odborné školy v okrese Rychnov nad Kněžnou, inventář č. 56, s. 22.

¹³ MLEZIVA, Štěpán. *Retrospektivní přehled územních jednotek a územních celků od roku 1850 do současnosti*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2010.

¹⁴ IMLAUF, L. – FRÝZEK, J.: c. d., s. 104–105.

¹⁵ Počet obyvatel v obcích k 1. 1. 2015. *Český statistický úřad* [online]. 2015 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112015>

¹⁶ FÜSIOVÁ, L. *Kulturní a historické památky Rychnova nad Kněžnou*. Hradec Králové, 2005. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta: Ústav pedagogiky a psychologie – primární vzdělávání, s. 19.

Starý zámek: Zámek občas zvaný jako trčkovský (dle majitele Burjana Trčky z Lípy a na Světlé), měl být vybudován mezi lety 1577–1585. V průběhu let třikrát vyhořel (1704, 1784 a 1880) a z původní podoby se dodnes nic nedochovalo. Kolowrati areál zámku přestavěli na pivovar, který od nich v roce 1918 odkoupil Jan Mikš. Roku 1948 byl znárodněn a v roce 1992 byl při restitucích opět navrácen Mikšovým. Zámek prošel rozsáhlou rekonstrukcí a v současnosti se zde nachází Městský Podorlický pivovar s.r.o.

Kolowratský zámek: S výstavbou se započalo v roce 1676 na popud Františka Karla Libštejnského z Kolowrat. Před začátkem stavby došlo k mnohým úpravám a zámku musela ustoupit i škola. Kolowratský zámek přešel v roce 1948 pod státní správu a později byl znárodněn. Nakonec v roce 1992 byl navrácen Jaroslavu Kryštofovi Kolowratovi-Krakovskému-Libštejnskému.¹⁷ Interiér zámku byl vybavován rodinnými památkami a sbírkami obrazů. V obrazárně nalezneme nejvíce maleb z doby barokní od Karla Škréty.¹⁸ V současné době se v prostorách zámku nachází Muzeum Orlických hor a Orlická galerie.

Kostel Nejsvětější Trojice: Pozdně gotický kostel vznikl mezi lety 1594–1602. Nechal ho vystavět Kryštof Betengl z Neyenperka. Roku 1713 hrabě Norbert Leopold rozhodl o přestavbě průčelí – to získalo barokní podobu podle návrhu J. B. Santiniho-Aichla. O rok později byla ke kostelu přistavěna piaristická kolej. Interiér kostela rekonstruovaný v 19. století je vystavěn v novogotickém stylu. Nejvýraznější je hlavní oltář, který byl vytvořen jako tripartitum. Je vyzdoben obrazy od českého malíře J. V. Hellicha, který ztvárnil obrazy českých světců.¹⁹

Zvonice: Roku 1604 ji nechal vybudovat Kryštof Betengl z Neyenperka a zvon, který je v ní zavěšen nese právě jeho jméno. Zvon Kryštof s výškou 1,47 m, průměrem 2 m a váhou 5 900 kg je třetím největším zvonem České republiky, byl odlitý v roce 1598 či 1602.²⁰ Po obvodu zvonu nalezneme obrazy Krista, sv. Kryštofa a různé latinské i české nápisy. Příkladem českého nápisu je tento: „*Zvon zní, zvuk jeho pomíjí, tak i nás zde jest na chvíli.*“²¹

Kaple Proměnění Páně: Dříve se zde nacházela kaple Proměnění Krista Pána, která byla původem dřevěná. V roce 1865 však bylo rozhodnuto o jejím zboření a postavení nové zděné kaple, vybudované v byzantském slohu. Obrazová výzdoba apsidy (s obrazem

---

¹⁷ MUSIL, F. – SVOBODA, L. *Hrady, zámky a tvrze okresu Rychnov nad Kněžnou*. Ústí nad Orlicí: Grantis s. r. o., 1998, s. 148–149.

¹⁸ Tamtéž, s. 149.

¹⁹ Tamtéž, s. 320.

²⁰ KRÁM, J.: c. d., s. 25.

²¹ KOUŘIL, T. – SVOBODA, A.: c. d., s. 317–318.

Proměnění Krista Pána na zlaté půdě), kopule a klenby je výtvořem malíře J. V. Hellicha, který se zároveň podílel na ztvárnění obrazů v kostele Nejsvětější Trojice.²²

Židovská synagoga: Stavba synagogy má souvislost s židovskou obcí v oblasti Rychnova. První písemná zmínka o vzniku obce se datuje do roku 1604 – zhruba ve 30. letech 19. století bylo její součástí 50 rodin²³. První synagoga ve městě byla postavena v průběhu 17. století, ale roku 1779 vyhořela. V současné době se ve městě nachází synagoga z roku 1783. V době komunistické sféry byla využívána jen jako skladiště. Od 80. let prošla rozsáhlejší rekonstrukcí a dnes je v ní umístěno regionální Židovské muzeum Podorlicka a také památník Karla Poláčka.

S tímto tématem je také úzce propojena existence židovského hřbitova, který byl vybudován roku 1616. Dodnes se na něm dochovalo několik stovek náhrobních kamenů. Dovolím si také uvést, že se zde nachází hroby rodičů Karla Poláčka.

1.4 Přehled vývoje elementárního školství v Rychnově

Konkrétní dataci, kdy v Rychnově vznikla první škola, vzhledem k nedostatku pramenů nezjistíme, avšak jisté je, že první školní budova ve městě se nacházela nedaleko kostela sv. Havla. Kolem roku 1500 je uváděna existence školy v místech Kolowratského zámku, kam byla nejspíše přemístěna od kostela sv. Havla. Jak je zmiňováno výše, právě tato budova školy musela roku 1676 ustoupit nově budovanému Kolowratskému zámku.

V 16. století vznikaly po Čechách partikulární školy, které se dle rozsahu učiva členily na tři stupně. Na nejnižším stupni se žáci učili číst a psát, případně počítat, na druhém stupni se učili již čtení a psaní v latině a na třetím stupni byli vyučováni základům filozofie a humanitnímu vzdělání. Dle univerzitních zápisů prováděných do poloviny 16. století, které by podávaly zprávy o přijetí studentů z Rychnova na univerzitu, existují domněnky, že se v Rychnově nacházela pouze škola nejnižší, neboť ke studiu na univerzitě nebyl přijat žádný zdejší student. Avšak roku 1578 se již setkáváme se záznamem, že Burjan Trčka z Lípy a na Světlé nařídil, aby učitelům a žákům bylo točeno pivo z panského pivovaru.²⁴ To by však znamenalo, že se v Rychnově nacházela i škola latinská.

Roku 1671 vrchnost odkoupila dům od místního občana Petra Stuppana a v něm zřídila školu, která disponovala jednou místností. Výuka probíhala tak, že žáci první třídy se učili dopoledne, žáci druhé třídy odpoledne. V roce 1787 byla přistavěna ještě druhá

²² KOUŘIL, T. – SVOBODA, A.: c. d., s. 323.

²³ IMLAUF, L. – FRÝZEK, J. C. d., s. 107.

²⁴ KOUŘIL, T. – SVOBODA, A.: c. d., s. 66.

místnost. V témže roce je také uváděno, že v Rychnově vznikla dívčí škola. Také zde byla zmínka o přádelnické škole, která na počátku 19. století zanikla.²⁵ Vzhledem k tristnímu stavu školní budovy byla roku 1819 vystavěna nová kamenná škola. Hned od první třídy se žáci učili němčinu. V roce 1848 do školy docházelo 464 žáků, kteří byli vzděláváni od první třídy až do třetí. Roku 1862 byla otevřena ještě čtvrtá třída.²⁶ V roce 1876 bylo povoleno zřídit pátou třídu pro dívky a následujícího roku i pro chlapce. Jelikož nebylo nadále možno vyučovat takové množství žáků pohromadě, došlo 1. ledna 1881 k rozdělení měšťanské školy na dívčí a chlapeckou.

Dne 22. května 1881 byl položen základní kámen dívčí školy (ZŠ Komenského) a 24. září 1882 byla budova dostavěna. Od roku 1895 se v budově dívčí školy nacházela první třída pro chlapce, což bylo dočasné řešení, než měla být postavena chlapecká škola. Koncem roku 1913 zdejší obecnou dívčí školu navštěvovalo 276 dívek a měšťanskou školu navštěvovalo 205 dívek.²⁷ V současnosti je dřívější dívčí škola (dnes ZŠ Komenského) schopna pojmout na 720 žáků.²⁸ Budova chlapecké školy byla vybudována mezi lety 1904–1905. V roce 1913 tuto školu navštěvovalo 298 chlapců a měšťanskou školu 178.²⁹

V současné době se tedy ve městě nachází tyto základní školy: ZŠ Masarykova (bývalá chlapecká škola), ZŠ Komenského (bývalá dívčí škola), Základní a praktická škola Kolowratská a také ZŠ Mozaika, o. p. s. Co se týká mateřských škol, tak jsou to tyto: MŠ Kytička (1934), MŠ Klíček (1966), MŠ Sluníčko (1977), MŠ Čtyřlístek (1986), MŠ Láň.

---

²⁵ KOUŘIL, T. – SVOBODA, A.: c. d., s. 279–281.

²⁶ IMLAUF, L. – FRÝZEK, J.: c. d., s. 111.

²⁷ KOUŘIL, T. – SVOBODA, A.: c. d., s. 288.

²⁸ O škole. ZŠ *Javornická ulice: Rychnov nad Kněžnou* [online]. 2014 [cit. 2015-10-26]. Dostupné z: <http://www.zsjrk.cz/o-skole>

²⁹ KOUŘIL, T. – SVOBODA, A.: c. d., s. 290.

2 Dějiny středního odborného školství v Rychnově nad Kněžnou

V následující kapitole se budu zabývat jednotlivými odbornými středními školami, které se v Rychnově nad Kněžnou nacházely. První odborná škola vznikla ve městě již v roce 1881 a můžeme říci, že se zde nachází i nadále, avšak dnes nese název Střední průmyslová škola a nabízí vzdělávání v různých oborech. Mezi další odborné školy patřily např. tyto: škola tkalcovská, obchodní škola či lidová škola hospodářská, o nichž se v této kapitole také zmíním.

2.1 Historie Střední průmyslové školy

2.1.1 Odborná škola pokračovací a škola učňovská (1881-1953)

Historie Střední průmyslové školy strojnické v Rychnově nad Kněžnou se začíná psát již v roce 1881, kdy byl v říjnu tohoto roku otevřen první ročník. Učni docházeli za svým vzděláním do budovy v blízkosti zámku, dnes se zde nachází škola praktická. Tehdy probíhalo vyučování v neděli odpoledne, aby studenti nezanedbávali návštěvu kostela, a ve středu ve večerních hodinách, aby mohli docházet do zaměstnání ke svým mistrům. Od roku 1888 probíhala nedělní výuka k nelibosti učitelů již v dopoledních hodinách a později od roku 1905 bylo vyučování ve všední den stanoveno od 13 – 17 hodin. Po první světové válce byla výuka stejně jako v předchozích letech ve středu a nedělní vyučování bylo přesunuto na sobotní odpoledne od 13 – 17 hodin. V tomto období školní rok trval pouze sedm měsíců – vyučování probíhalo od října do konce dubna.

Na začátku školního roku 1881 bylo přihlášeno ke studiu na škole pouze 37 žáků ve 13 různých oborech.³⁰ V hodinách se studenti vzdělávali v počítání, českém jazyce a písemnosti a kreslení. Časem začaly přibývat i předměty odborné. Proto bylo nakonec rozhodnuto, že v Rychnově vznikne roku 1922 odborná škola pokračovací (škola, na níž měli být odborně vzděláváni učni pro práci v průmyslu). Ta byla určena pro učně kovodělných, stavebních, umělecko-průmyslových a obchodních živností. Tato reforma však nevyhovovala, již nebylo možné, aby učňovská škola byla součástí systému školy měšťanské, proto 1. září 1934 došlo zásluhou vrchního školního rady Ing. J. Kohouta, města a ministerstva školství k otevření odborné učňovské školy se čtyřmi učňovskými obory. Učni byli vzděláváni v těchto oborech: obor pro živnosti kov zpracující, obor pro živnosti umělecko-průmyslové (sem byly zahrnuty obory holič, kadeřník, zahradník, krejčí, obuvník, malíř a natěrač), pro živnosti potravní (pekaři, řezníci, číšníci) a obor pro

---

³⁰ Almanach vydaný k 20. výročí Střední průmyslové školy strojnické Rychnov n. Kn. Rychnov nad Kněžnou, 1973, s. 1.

živnosti obchodní (učni a učnice z obchodů a kancelářů).³¹ V těchto školách bylo zavedeno celodenní vyučování a školní rok se prodloužil z původních sedmi měsíců na řádných deset. Výuka byla zaměřena teoreticky, ale s výraznou převahou praxe. Studenti docházeli do dílen, tehdy vybavených moderními zařízeními a stroji, a zde pracovali na samostatné práci. Zároveň byla potřeba odborně vzdělaných učitelů, kteří museli podstupovat kurzy – podle aprobace navštěvovali kurzy v oblasti kovo, obchodní či stavební. Od roku 1934 byly nově vzniklé obvodové učňovské školy spolu s odbornou školou pro ženská povolání umístěny do budovy bývalého tkalcovského ústavu č. 514. Od září následujícího roku došlo k rozšíření budovy o první patro, nyní měla učňovská škola k dispozici čtyři učebny, kovodílny, pracovnu číšníků, holičů, sborovnu, ředitelnu a odborná škola pro ženská povolání měla cvičnou kuchyň, jídelnu, tři učebny, sborovnu a ředitelnu.

V důsledku okupace a hrozby odvedení učňů a učitelů na nucené práce došlo ke zvýšení počtu studentů, ale též i učitelů – na zdejší učňovskou školu přišli i bývalí aktivní vojáci, kteří opět po skončení války odešli. Po čas 2. světové války byla část školy zabrána a využívána pro jednu třídu německé národní školy a počátkem roku 1945 již byla obsazena celá budova – mimo národní školu byla využita Němci i pro důstojnickou školu Wehrmachtu.³² Průmyslová škola časem přestala vést pravidelné vyučování, studenti tedy přicházeli pouze pro úkoly, ředitelství školy bylo přeneseno a samotní učitelé se sdružovali v prostorách dílen. Již koncem dubna 1945 němečtí vojáci z Rychnova odešli a vše se postupně začalo vracet do původního stavu. Krátce po válce (1946–1947) rychnovská učňovská škola hostila studenty z Jugoslávie. Dění roku 1948 na škole proběhlo klidně, vyměnilo se pouze vedení školy a spíše se upravil systém výuky, kdy učni měli být lépe připravováni pro práci v závodech a podnicích. Zároveň se stanovily čtyři obory, v nichž byli studenti připravováni na budoucí povolání – kovo-strojní a provozní zámečníci, automechanici, tesaři a stavební truhláři, zedníci.³³

2.1.2 Střední průmyslová škola strojnická od roku 1953 do současnosti

S rozvojem průmyslu přišla i potřeba řádně technicky vzdělaných pracovníků, proto z usnesení ministerstva školství, věd a umění a rozhodnutí vlády z 9. června 1953 v Rychnově vznikla průmyslová škola strojnická jako čtyřletý obor zakončený maturitní zkouškou. Ředitelem nového ústavu a učňovské školy byl jmenován Ladislav

---

³¹ Almanach vydaný k 20. výročí Střední průmyslové školy strojnické Rychnov n. Kn. Rychnov nad Kněžnou, 1973, s. 4.

³² Tamtéž, s. 5.

³³ Tamtéž, s. 7.

Sloupenský.³⁴ V prvním školním roce 1953/1954 byly otevřeny dva první ročníky – jeden určen pro automechaniky, druhý pro soustružníky. První maturitní zkoušky při denním studiu se konaly v roce 1957, dostavilo se k nim 55 studentů. Maturit při kombinované formě studia se studenti dočkali až roku 1961, ke kterým přišlo 13 studujících. Z počátku se škola potýkala s mnohými problémy, nejzávažnější se týkal samotných prostor školy, kde by mohla probíhat výuka, neboť se v budově nacházely hned tři různé instituce. V roce 1954 se dokonce uvažovalo o jejím zrušení, avšak proti tomu se postavily rychnovské závody a předseda městského národního výboru. Až do roku 1960 si tedy pronajímala učebny za podpory města v základní dívčí i chlapecké škole a v dalších objektech. Ani ubytování přespolních studentů nebylo jednoduché, mnohým byly poskytnuty prostory ve staré vile letoviska Studánka, které však bylo vzdáleno od školy tři kilometry, jiní využívali internát na nedalekém Poláckově náměstí, avšak pouze v období let 1952–1960. Poté se studenti museli přemístit do internátu v Rokytnici v Orlických horách na chatu Kovárna (zde pobývali do roku 1970) a dopravovat se do školy vlakem a autobusem. Nový objekt domova mládeže byl otevřen k 1. 10. 1970. Zahrnoval ubytovací prostory, jídelnu a kotelnu.

Problém prostor pro výuku byl nakonec vyřešen v září 1961, kdy se rozhodlo o výstavbě zcela nového pavilonu, avšak stavba byla zahájena až roku 1966. Pavilon byl původně plánován jako dvoupodlažní, ale v průběhu stavby se rozhodlo, že se vystaví tři patra a náklady na jeho vystavění se tak vyšplhaly na částku 2 807 047,60 Kčs.³⁵ Nadále v průběhu 60. let docházelo k rozšiřování školní dílny, která byla obohacena o montážní halu, truhlárnu, sklad (dnes kovárna) a garáž (dnes svařovna) – na pracích se podíleli učitelé a žáci. Vyučování v nově vystavěné budově školy započalo 1. dubna 1970 – nacházelo se zde 13 učeben, rýsovna, ředitelna, sborovna a kabiny. Roku 1970 se rozhodlo o vybudování tělocvičny, na jejíž stavbě se podíleli sami učitelé i učni. V 70. letech byly přistavěny také metrologické laboratoře a nové truhlárny.³⁶

V roce 1973 střední průmyslová škola strojnická slavila 20 let od svého založení, za tuto dobu zde absolvovalo na 1 112 studentů, 15 % absolventů pokračovalo dále ve svém vzdělání na vysokých školách, povětšinou s technickým zaměřením.³⁷ Téměř od počátku

---

³⁴ Almanach vydaný k 20. výročí Střední průmyslové školy strojnické Rychnov n. Kn. Rychnov nad Kněžnou, 1973, s. 9.

³⁵ Tamtéž, s. 18.

³⁶ Almanach k 50. výročí VOŠ a SPŠ v Rychnově nad Kněžnou. Vamberk: ředitelství Vyšší odborné školy technicko-ekonomické a Střední průmyslové školy v Rychnově nad Kněžnou, 2003, s. 8.

³⁷ Almanach vydaný k 20. výročí Střední průmyslové školy strojnické Rychnov n. Kn. Rychnov nad Kněžnou, 1973, s. 22.

existence se škola účastnila soutěží a výstav s pracemi svých žáků, dokonce se dostala i na výstavu do Berlína a Moskvy. Mezi aktivitami lze také zmínit sportovní utkání (lehká atletika, míčové hry), soutěže, olympiádu v ruském jazyce či brigádnickou činnost konanou ve prospěch města (oprava dětského hřiště v parku, vytvoření a instalace dětských průlezek, úprava parku ad.). V minulosti se lze setkat se zájmem studentů o dějepisné exkurze do muzeí, divadelní představení nebo vážnou hudbu.

Roku 1978 bylo uváděno na 292 studentů, kteří zde dokončili své vzdělání ve večerním studiu a 213 odborníků ve dvouletém pomaturitním studiu automobilového opravárenství (to bylo zavedeno ve školním roce 1973/1974).³⁸ Vzhledem k nedostatku učeben se 80. léta opět nesla ve stylu dalšího rozšiřování a budování prostor školy.

V roce 1981 si škola připomněla 100 let odborného školství v Rychnově nad Kněžnou. Roku 1985 byly otevřeny nové studijní obory – strojírenská technologie, strojírenská konstrukce, provozuschopnost výrobních zařízení (tento je však od roku 1990 součástí oboru strojírenství). Z usnesení orgánů bylo 1. 9. 1988 rozhodnuto o oddělení průmyslové školy od učňovské, díky tomu vzniká ve městě samostatné odborné učiliště.³⁹

Škola se snažila poskytovat další vzdělání i podnikatelům, proto v prvním pololetí roku 1991 byly zahájeny kurzy pro manažery ve čtyřech blokových výukách, z nichž se každá zaměřovala na jinou oblast managementu.⁴⁰ Následujícího roku se ředitelství školy usneslo, že od září 1992 umožní absolventům středních škol v dalším tří a půl ročním studiu získat titul diplomovaný technik, popř. diplomovaný ekonom. Bylo možné studovat v oblasti ekonomiky, informatiky, logistiky, sociální a personální práce, přičemž výuka probíhala dle vysokoškolského systému a zaručovala i šesti měsíční praxi.⁴¹ O čtyři roky později byl pokus výuky vyššího vzdělávání nadobro přiřazen k Střední průmyslové škole v Rychnově.

V roce 2003 proběhly oslavy 50. výročí Vyšší odborné školy technicko-ekonomické a Střední průmyslové školy. Při této příležitosti se konalo promítání záběrů z předešlých let, byla uspořádána výstava s historickými fotografiemi a odhalena pamětní deska zakladateli a prvnímu řediteli školy L. Sloupenskému. K poslední zásadní změně došlo 1. 7. 2008, kdy se průmyslová škola a učiliště spojily a vznikl tak jeden subjekt. Ještě téhož

---

³⁸ RICHTERK, O. Čtvrt století záslužné a obětavé práce při výchově mladých odborníků. *JISKRA RYCHNOVSKA* – okresní noviny Rychnov nad Kněžnou. 30. listopad 1978, č. 48, s. 3.

³⁹ Almanach k 50. výročí VOŠ a SPŠ v Rychnově nad Kněžnou. Vamberk: ředitelství Vyšší odborné školy technicko-ekonomické a Střední průmyslové školy v Rychnově nad Kněžnou, 2003. s. 17.

⁴⁰ ROŠICKÝ, S. V Rychnově bude zahájen soubor kursů pro manažery. *Listy Podorlicka*. 1. leden 1991, roč. 2, č. 1/1991, s. 2.

⁴¹ KUČEROVÁ, I. Z Průmyslovky jako diplomovaný technik. *Orlický týdeník*. 14. duben 1992, č. 15, s. 3.

roku byla odsouhlasena dotace ve výši 147 milionů korun pro výstavbu nové haly pro odborný výcvik studentů, modernizaci ubytovacích prostor a školní jídelny.

V současné době škola nabízí tříleté učební obory (např. mechanik, opravář motorových vozidel, autolakýrník, karosář, truhlář, kuchař prodavač ad.), po jejichž absolvování získá student výuční list. Vedle tohoto však poskytuje i čtyřleté obory, popř. dvouleté nástavbové (strojírenství, autotronik, gastronomie, provozní technika ad.), zakončené maturitní zkouškou. Dále je nabízeno tříleté studium na Vyšší odborné škole, po jehož absolvování a obhajobě absolventské práce studenti získají neakademický titul DiS.⁴²

2.2 Státní odborná škola tkalcovská (1894–1923)

Historie státní odborné školy tkalcovské začíná v Lomnici u Jičína, kde se nacházela původně. Zde byla založena již roku 1874, avšak v roce 1894 byla bez udání důvodu zrušena a ještě téhož roku přemístěna do Rychnova nad Kněžnou. Město se tímto dočkalo své první odborné školy založené roku 1894.⁴³ Jelikož přesun byl nenadálý, nebyly zde připraveny příslušné prostory pro vyučování studentů, ti proto museli prozatím docházet do bývalého Krausova mlýna. Ihned v počátcích se začalo uvažovat o výstavbě zcela nové budovy určené pro školu tkalcovskou, která byla postavena v blízkosti dnešní ZŠ Masarykova. V pozdějších letech se v jejích prostorách nacházela odborná škola dívčí a obvodová odborná škola učňovská. Výstavbou byl pověřen E. Kříčka z Kolína, jenž budovu dokončil 19. listopadu 1897. Cena nově vystavěné školy byla 40 996 korun (dále jen K).⁴⁴ Budova disponovala třemi učebnami a dílnou, roku 1901 byla ještě zřízena dílna ruční a mechanická. Jak bývalo zvykem, i tato budova byla vysvěcena, svěcení provedl děkan a vikář V. Kleprlík. Poté následoval slavnostní proslov kaplana F. Kubánka, který zdůrazňoval důležitost zakládání vzdělávacích, a pak zvláště průmyslových ústavů.

Na škole se vyučovalo čtrnácti předmětům, např. nauce o předivu, nauce o strojích, nauce o vazbě, výpočtu a kalkulaci tkanin, kreslení od ruky dle tkanin, úpravě zboží, harmonii barev, praktickému tkaní ad. Z technického hlediska je vhodné také zmínit, že stroje byly do roku 1918 poháněny parním strojem a až od tohoto roku byl zaveden elektrický pohon. Škola disponovala dvěma třídami pro řádné žáky. Vždy na konci školního roku byly pořádány výstavy, kde byly představovány práce studentů na tkalcovských stavech, hotové tkaniny, výkresy, které vytvořily v průběhu jejich studia.

⁴² Škola. *VOŠ a SPŠ Rychnov nad Kněžnou: Vyšší odborná škola*. [online]. 2013 [cit. 2016-02-15]. Dostupné z: <http://www.vosrk.cz/skola/profil-vos>

⁴³ SVOBODA, A. *Rychnovsko a Kostecko: vlastivědný sborník z prací učitelstva obou okresů*. Kostelec nad Orlicí: Učitelská Jednota Komenský, 1923, s. 378.

⁴⁴ KOUŘIL, T. – SVOBODA, A.: c. d., s. 304–305.

Před začátkem nového školního roku probíhal praktický čtyřnedělní tkalcovský přípravný běh a dále se konaly i večerní a nedělní běhy. Roku 1918 došlo k reorganizaci školy a bylo zřízeno obchodní oddělení. V posledních letech existence odborné tkalcovské školy byly zřízeny kurzy – jeden dvouroční, v němž se vyučovala pouze teorie tkalcovství; druhý kurz byl jednorozční určený pro tkalcovství strojní.

Pozitivem studia na škole byla dotace studentů, kteří dostávali stipendium od ministerstva, zemské správní komise, okresní správní komise, velkostatkáře Kolowrata, Městské spořitelny, Občanské záložny a okolních měst. I přes takovou snahu motivovat žáky ke studiu na zdejší škole byl počet studujících velmi nízký – nakonec se ve školním roce 1922/1923 ve dvou třídách vzdělávalo pouze 24 žáků. V následujícím roce byli již přijímáni studenti jedině do druhého ročníku. Poté bylo výnosem ministerstva rozhodnuto o zrušení tkalcovské školy v Rychnově.⁴⁵

2.3 Městské ženské školy

Za zakladatele dívčího středního vzdělávání ve městě můžeme považovat ředitele chlapecké měšťanské školy Arnošta Frauenberga, který s touto ideou přišel již roku 1910. Dne 24. července 1912 se městské zastupitelstvo vyjádřilo kladně k založení středních škol, které by byly určeny dívkám.⁴⁶ Tak oba ústavy vznikly ještě téhož roku a umístěny byly do budovy dřívější chlapecké školy.

2.3.1 Obchodní škola (1912–1916)

Obchodní škola umožňovala pouze jednorozční vzdělávání, které mělo být dle ministerstva určené výhradně pro dívky, ale byli sem přijímáni i chlapci. Vyučovalo se zde odborným předmětům, např. účetnictví, české obchodní korespondenci, obchodnímu a živnostenskému právu, nauce o zboží, českému a německému jazyku; dále probíhala i výuka nepovinných předmětů, např. těsnopisu, psaní na stroji a francouzskému jazyku. Při studiu mohli studenti procházet kurzy – ve školním roce 1912/1913 kurz psaní na stroji a v roce 1913/1914 kurz českého těsnopisu.⁴⁷ Vzhledem k nedostatečnému množství řádně aprobovaných učitelů, kteří by mohli poskytovat adekvátní vzdělání svým žákům, bylo v roce 1914 rozhodnuto o jejím zrušení. Alespoň tento rok udává T. Kouřil a A. Svoboda v díle *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*, avšak při bádání v historických pramenech jsem

---

⁴⁵ KOUŘIL, T. – SVOBODA, A.: c. d., s. 305.

⁴⁶ DVOŘÁK, S. *Město Rychnov n. Kněžnou a soudní okres Rychnovský n. Kněž.* Vyd. 1. Rychnov nad Kněžnou: Václav Horký, 1938, s. 49.

⁴⁷ Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, fond Odborné školy v okrese Rychnov nad Kněžnou, inventář č. 56, s. 29.

zjistila, že činnost školy probíhala ještě po dobu následujících dvou let – veškeré záznamy tedy končí v roce 1916. Jedním z možných důvodů k uvádění těchto dvou rozdílných dat je, že škola mohla ponechat další dva roky studentům na dokončení jejich studia.

2.3.2 Odborná škola pro ženská povolání

Tato škola prošla za dobu své existence od roku 1912 do jejího zrušení v roce 1958 mnohými proměnami. Z počátku se jednalo o Městskou dívčí průmyslovou školu. S postupujícím časem byla rozšiřována, a to dle zájmu uchazeček. Dne 15. září roku 1912 byla otevřena I. třída ženské průmyslové školy, v níž se dívky učily šití bílého prádla, v následujícím roce (1913) došlo k otevření II. třídy – dámského krejčovství, určené pro šití šatů, a poslední třída III. – pracovna, byla otevřena až po státním převratu roku 1918. Pro zajímavost je zde vhodné podotknout, že platy učitelek na této škole byly nižší, než jaké předepisoval zákon daný ministerstvem – pro příklad plat z roku 1917 činil měsíčně 83 K, následujícího roku byl zvýšen na 113 K.⁴⁸ Jednou z podmínek studia bylo zaplatit zápisné, které činilo na jednu dívku 20 K, 30 K na učební pomůcky a dále se platilo 150 K školné.⁴⁹

Po reorganizaci v roce 1920 získaly všechny ženské školy pro povolání jednotný název Odborná škola pro ženská povolání. Nejinak tomu bylo i v Rychnově. Zdejší odborná škola pod sebou zaštitovala Dívčí odbornou školu rodinnou, Živnostenskou pracovnu pro šití šatů, Odbornou školu pokračovací pro učednice ženských živností oděvních, Lidové kursy šití prádla, šatů a Kursy vaření. Roku 1923 byla škola zestátněna, čímž se z části vyřešil problém mezd učitelů. Školní rok 1934/1935 přinesl opět další změnu pro rodinnou školu, škola byla přeměněna na dvouletou ženskou odbornou školu a živnostenskou pracovnu. Také došlo k zřízení kurzu lidové školy dívčí, kterým dívky, zvláště z venkova, procházely po dobu pěti měsíců, a to v době mimo zemědělskou sezónu. Vedle tohoto byl zřízen ještě kurz vaření, který probíhal v období jara a podzimu. V roce 1938 je udáván počet studujících děvčat v počtu 151, které byly vzdělávány osmičlenným učitelským sborem – z toho se jednalo o čtyři státní učitele a čtyři kuratorní.

Z nařízení okupačních úřadů v září roku 1944 proběhlo uzavření všech odborných škol pro ženská povolání. Jak učitelky, tak i žákyně byly nasazeny do nucených prací v oblasti průmyslu. Stejně jako většina škol v Rychnově, tak i ta ženská byla zabráná Němci, kteří si zde zřídili německou školu. Následného roku, v červnu 1945, byla škola

---

⁴⁸ Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, fond Pedagogická škola Rychnov n. Kn., inventář č. 33, s. 1.

⁴⁹ KOUŘIL, T. – SVOBODA, A.: c. d., s. 305.

otevřena a opět probíhalo vyučování jako v období před 2. světovou válkou. Avšak další změny na sebe nenechaly dlouho čekat, ve školním roce 1949/1950 došlo k reorganizaci školy na Vyšší školu sociálně zdravotní, jejíž studium bylo řádně zakončeno maturitní zkouškou. V této podobě ústav dlouho nezůstal a roku 1953 vznikla ve městě Pedagogická škola pro vychovatele, avšak příštího školního roku 1954/1955 byla místo původního ústavu zřízena Pedagogická škola pro učitele národních škol. Výhodou však bylo, že toto studium existovalo jak v podobě prezenční, tak i kombinované – takto bylo učiněno s ohledem na pracující, aby se dále mohli vzdělávat. Veškeré historické záznamy o rychnovské Odborné škole pro ženská povolání končí v roce 1958, kdy byla s určitostí zrušena.

2.4 Lidová škola hospodářská 1928–1950

O zřízení této školy se hovořilo již v roce 1920, avšak k jejímu založení došlo až o osm let později – tedy v roce 1928. Jednalo se o ústav, který umožňoval ve dvou ročnících vzdělávání v těchto předmětech: vyučovací jazyk a písemnosti, počty, účetnictví a měřictví, pěstování rostlin, chov hospodářských zvířat, obchodní nauka a pojišťování, družstevnictví a správověda, zdravotní nauka s tělesnou a brannou výchovou, nauka občanská, domácí hospodářství s vychovatelstvím, šití a vaření. Vyučování bylo rozlišeno na teoretické a praktické, přičemž teorie byla vykládána od listopadu do března, a poté ve zbývajících měsících školního roku teprve následovalo praktické vyučování. Mimo to byli žáci často učitelé vyzýváni k účasti na exkurzích, odborných přednáškách a výstavách. V začátcích škola neměla svou vlastní budovu, proto ke vzdělávání studentů propůjčovala prostory škola chlapecká a později došlo k přemístění školy do budovy obvodových odborných učňovských škol. Ústav byl finančně podporován Městskou spořitelnou v Rychnově, Okresní hospodářskou záložnou v Rychnově a Kampeličkou na Rovni.⁵⁰

---

⁵⁰ DVORŮŽEK, S.: c. d., s. 48.

3 Dějiny Gymnázia Františka Martina Pelcla v Rychnově nad Kněžnou

Gymnázium Františka Martina Pelcla je nejstarší střední školou na území Rychnova nad Kněžnou. Jeho historie sahá až do roku 1714, kdy majitel Rychnova přišel s nápadem založit ve městě latinskou školu. V následujících kapitolách se tedy budu věnovat historii a vývoji gymnázia od již zmíněného roku 1714 až do současnosti.

3.1 Založení piaristické koleje roku 1714

Řád piaristů byl původně založen v Římě v roce 1597, spadal mezi řeholní kleriky a za zakladatele je považován sv. Josef Kalasanský.⁵¹ Papež Kliment VIII. tomuto řádu povolil, aby si zřídil vyučovací společnost. Piaristé se tedy ve své činnosti zaměřovali zejména na vyučování žáků a studentů na základních a středních školách, avšak najdeme záznamy o jejich působení i na vyšších školách, výhradně v oboru filozofickém a teologickém.⁵² Věnovali se např. výuce gramatiky, syntaxe, matematiky, fyziky, také poetiky a rétoriky. Důležité je podotknout, že se přislíbili k bezplatnému poskytování výuky. Do českých zemí se řád dostal v roce 1631 a poprvé se objevil v Mikulově poté, co byl požádán olomouckým biskupem Františkem Ditrichštejnem, aby zde působil.⁵³ Řád byl také žádán vrchními církevními hodnostáři o pomoc při rekatolizačním procesu, při zakládání škol v polovině 17. století v českých zemích. Piaristé se však nejvíce soustředili na zakládání gymnázií – nižších i vyšších.

Prvotní myšlenka o založení piaristického gymnázia v Rychnově pochází od majitele rychnovského panství Norberta Leopolda Libštejnského z Kolowrat. Ačkoli pravý důvod pro jeho zřízení ze zakládací listiny nezjistíme, víme, že již v roce 1704 hrabě jednal o založení piaristické koleje s rektorem koleje v Litomyšli a provinciálem rakouské provincie P. Clementem o jejím financování. Myšlenka na její založení se s plnou vážností však začala projevovat až v roce 1709, kdy hrabě Norbert Leopold odjel do Říma, kde navštívil piaristický dům sv. Pantaleon (nachází se zde i v současné době) a začal řešit její návrh. Dle projektů měla být kolej zřízena jako škola (elementární i gymnázium) s loretánskou kaplí. Veškerá jednání probíhala až do 29. března 1714, kdy byla podepsána zakládací listina.⁵⁴ V této době začala výstavba trojúhelníkové budovy

---

⁵¹ BŘEZINA, K.: c. d., s. 3.

⁵² BARTUŠEK, V. *Osmý div světa: fenomén gymnázia v Rychnově nad Kněžnou od založení do reform Marie Terezie s přesahy na začátek 19. století*. Vyd. 1. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2014, s. 19.

⁵³ BŘEZINA, K.: c. d., s. 3.

⁵⁴ Tamtéž, s. 4.

piaristické koleje, která byla umístěna do prostor za kostelem Nejsvětější Trojice a poblíž zvonice, dokončena byla údajně roku 1723 a plně začala fungovat až o rok později (1724).

3.2 Historie nižšího gymnázia od roku 1714 do roku 1778

Do Rychnova, města na severovýchodní hranici království, které mělo jako první střední školu, mělo být povoláno 13 piaristů a dva bratři laici. Jejich úkolem bylo, aby učili náboženství, čtení, psaní, počtům, hudbě a také předmětům latinských škol (syntax a rétorika). Co však bylo důležité, že žáci měli být vzděláváni jak v jazyce českém, tak německém, neboť se zde mluvilo oběma jazyky. Do čela piaristické koleje si hrabě Norbert Leopold zvolil piaristu Tomáše Tobiáše Jelínka, který měl dle hraběte všechny vlastnosti, kterými by měl superior koleje disponovat. Ten se však do Rychnova dostal až koncem jara roku 1715, tudíž se dějiny rychnovské piaristické koleje začaly odehrávat bez něho. Po smrti hraběte se T. T. Jelínek zasloužil o zřízení provizorního ubytování pro piaristy v zámeckém domku, kteří vzhledem k nedostavěným prostorům kolejí neměli kde bydlet, a dále o výstavbu řádového domu. Avšak oprostíme-li se od vizí hraběte Norberta Leopolda, zjistíme, že zde nakonec vyučovali z počátku pouze dva piaristé a od června roku 1715 ještě dva další a poskytovali jen soukromou výuku, neboť k řádné výuce jim zatím nebyly poskytnuty prostory. Zároveň je počátek působení piaristického gymnázia spojován s nedůvěrou studentů v řád piaristů. Proto mnozí studenti raději volili osvědčené gymnázium jezuitů v Hradci Králové, než aby podstupovali výuku vedenou piaristy. Ale i přes tuto nedůvěru piaristé takto umožnili vzdělání synům měšťanů a bohatých rolníků z města i blízkého okolí. Od samotného založení nižšího gymnázia do padesátých let 18. století se mnohdy otevíraly pouze tři třídy, málokdy třída čtvrtá, proto bylo mnoho studentů nuceno odejít již ze třetího ročníku (gramatiky) a postoupit na jiné školy či specializované obory. Toto bylo dáno malou (lokální) působností gymnázia, neboť většina studentů, která zde studovala, pocházela pouze ze samostatného Rychnova, popřípadě blízkého okolí.

Po smrti Norberta Leopolda Libštejnského z Kolowrat, zemřelého roku 1716, se o zajištění a dokončení výstavby piaristické školy starali jeho synové František Karel II. a Norbert Vincenc. Co se týče financování piaristické školy, oba bratři se dle otcovy vůle zavázali 1. ledna 1726 k podporování koleje tím, že na ni měli přispívat částkou 40 000 zlatých rýnských a v případě potřeby i částkou vyšší.⁵⁵ Tato původní částka se však časem snižovala.

---

⁵⁵ BŘEZINA, K.: c. d., s. 7.

Ačkoli bylo dříve ve zvyku uchovávat alespoň základní informace o studentech (údaje o jménu, příjmení, rodišti, později také přibyly i údaje o věku, národnosti atd.), navštěvujících danou školu (elementární, střední či vyšší), tyto záznamy se z knih úředních záznamů z rychnovského piaristického gymnázia nedochovaly. Jediným možným pramenem, ze kterého můžeme zjistit informace o žácích a jejich životě, je *Liber Calculorum gymnasii Richnoviensis* z let 1749–1778.⁵⁶ Je zde uveden mimo základních údajů žáka i prospěch a klasifikace. V období let 1750–1761 byl počet žáků vždy menší než 50, což mohlo být dáno nejenom možnostmi financování gymnázia, ale také politickou situací – šedesátá léta 18. století byla doprovázena válečnými konflikty s Pruskem, což mohlo mít také vliv na docházku žáků do gymnázia. Teprve až po roce 1761 se počet žáků docházejících do školy navýšil a od pozdějších let (1768) počet studujících převyšoval počet 100 žáků.⁵⁷ Zájem o vzdělání se zvýšil v době, kdy byla snaha rozšířit gymnázium o poezii a rétoriku na gymnázium vyšší (1769), díky čemuž by synové měšťanů nemuseli odcházet za vzděláním do jiného města – např. do Hradce Králové, Litomyšle, či Kosmonos. V období existence vyššího gymnázia se studenti se svými učiteli podíleli na utváření kulturního klimatu města tím, že hráli školní divadelní hry. Vyšší gymnázium bylo však v Rychnově pouze 8 let, do školního roku 1777/1778, kdy školské reformy Marie Terezie a Josefa II. rušily řadu gymnázií (27 jich bylo zrušeno a 13 ponecháno) v českých zemích, mezi nimiž bylo i piaristické gymnázium v Rychnově.

V letech 1715–1778 se v čele rychnovské piaristické školy vystřídal na patnáct superiorů a později i rektorů. Úkolem představených bylo znát hospodářskou situaci koleje, zastupovat gymnázium před vrchností, jinými církevními či světskými institucemi a před rodiči svých svěřenců, mimo to byli zodpovědní za řádné vedení archivu a kroniky, s čímž však měli rychnovští piaristé, dle záznamů z vizitací, problémy. Jak již bylo výše zmíněno, prvním superiorem koleje byl Tomáš Tobiáš Jelínek, mezi dalšími můžeme zmínit např. Philippa Sommera, který byl významným filologem a vynikal skládáním básní a znalostí starověkých jazyků. Dále můžeme uvést Fabiana Duška, který byl prvním, jenž začal do kroniky pravidelně zapisovat veškeré dění týkající se koleje i okolí, ale i jeho nástupce Justua Neinka, který v psaní análů pokračoval a rozepisoval je mnohem více než jeho předchůdce. Mezi nejvýznamnější představené patřil Leopold Čabák, jenž se proslavil přístroji a pomůckami užívanými v oblasti astronomie a geometrie.

---

⁵⁶ BARTUŠEK, V.: c. d., s. 65–66.

⁵⁷ Tamtéž, s. 179–180.

Již od počátku založení gymnázia byly prováděny vizitace, jež měly odhalit nedostatky, kterých se rychnovští piaristé dopouštěli. Mezi nejčastější výtky patřilo např. nepříliš časté zkoušení žáků při výuce, nedodržování pravidel v řeholním životě, obzvláště pak u jídla, kdy se opomíjelo čtení z Bible, opožděné příchody ke stolu, ale nejzávažnějším nedostatkem bylo vedení úředních knih jako matriky studentů, které do roku 1730 nebyly stále zavedeny.⁵⁸

Na závěr je zde také vhodné podotknout, že jedním z nejvýznamnějších studentů této doby byl František Martin Pelcl, jenž navštěvoval zdejší gymnázium v letech 1745–1750. Poté se stal prvním profesorem českého jazyka na katedře české řeči a literatury na Karlo-Ferdinandově Univerzitě v Praze. Jeho studium na gymnáziu bylo hodnoceno velice kladně, zvláště pak jeho třídní učitel vyzdvihoval Pelcloy literární schopnosti. V tehdejší době bylo ve zvyku hodnotit prospěch žáků kalkulem od superiora, prefekta školy a třídního učitele, přičemž nejlepší prospěch byl značen AAA, kterého právě dosáhl kupříkladu F. M. Pelcl.

3.3 Období po školních reformách Marie Terezie od ukončení výuky na gymnáziu po jeho obnovení (1778–1811)

Jak již bylo zmíněno výše, po reformách Marie Terezie došlo ke zrušení rychnovského gymnázia a probíhala tzv. pokoutní výuka (polooficiální), realizovaná na školách piaristů, a byly otevřeny pouze gymnaziální třídy do syntaxe. Období let 1778–1784 nebylo pro gymnázium příliš přívětivé – množství studentů se začalo poměrně rychle snižovat až do závěrečného počtu 27 studentů ve školním roce 1783/1784.⁵⁹ Nakonec v září roku 1794 bylo rozhodnuto o dočasném přerušení pokoutní výuky, což znamenalo i přechodný odchod piaristů z Rychnova do doby, než měla být výuka opět realizována. Posledním rektorem koleje před zrušením gymnázia byl Joannes Damscenus Kapoun (rodák z Rychnova). I po vydání reforem císařovny Marie Terezie se zde rozhodl zůstat až do doby, kdy měla být kolej s gymnáziem obnovena. Po tuto dobu zde zastával funkci revizora účtů.

Až do roku 1797 obyvatelstvo Rychnova volalo po opětovném otevření gymnázia, z toho důvodu posílali petice do úřadů a provinciálovi piaristů v Mikulově a doufali, že se situacelepší. Obnovení školství ve městě na sebe nenechalo dlouho čekat, piaristé se vrátili do Rychnova na počátku 19. století – s výukou se započalo již ve školním roce

---

⁵⁸ BARTUŠEK, V.: c. d., s. 55.

⁵⁹ Tamtéž, s. 69.

1800/1801, avšak k oficiálnímu obnovení vyššího gymnázia došlo až o 10 let později (1811/1812). O nově obnovené gymnázium se zasloužil především poslední rektor koleje J. D. Kapoun a budoucí rektor P. Eustach Frubin a S. Anna, který přišel do Rychnova již v roce 1798 a připravoval zde podklady pro opětovné zahájení výuky.⁶⁰ Stejně jako koncem 18. století, tak i na počátku 19. století se zde setkáváme se záznamy o studentech z tzv. preparand – mělo se jednat o speciálně vytvořené třídy pro přípravu budoucích učitelů na obecných školách. Avšak zda tyto preparandy opravdu sloužily jako přípravné třídy pro budoucí učitele, učitelský ústav, nebo takto byly pouze třídy označovány, aniž by sloužily k danému účelu vyučování učitelů, není zcela jasné.

Gymnázium se ve svých počátcích zřejmě netěšilo tak velkému úspěchu, jak by se mohlo zdát, ačkoli nejvyšší počet studentů zapsaných ke studiu ve školním roce 1806/1807 byl 172, v dalších letech se počet studujících opět snížil. Po roce 1810 dosáhlo Rychnovské gymnázium obdobné důležitosti jako gymnázia v Hradci Králové, Broumově, Litomyšli či Jičíně.

3.4 Gymnázium od obnovení středního školství v Rychnově do zestátnění (1812–1881)

3.4.1 Pětitřídní gymnázium (1812–1819)

Po obnovení bylo gymnázium pouze pětitřídní (první třída – principie, druhá – gramatika, třetí – syntax, čtvrtá – rétorika, pátá – poetika). Od původního gymnázia před rokem 1775 se odlišovalo učebními metodami.⁶¹

Roku 1808 byl vydán pro všechna gymnázia tzv. gymnazijní kodex, což byl soubor předpisů, jimiž se měla gymnázia řídit. Dle tohoto kodexu se řídilo i nově otevřené gymnázium v Rychnově od roku 1813. Platilo tedy, že žák nastupující do školy musí mít dobré mravní chování, nadání a musí být též pilným žákem. Další podmínkou bylo, že jednu třídu nesmí navštěvovat více než 80 žáků a student musí být starší 10 let. Kodex zahrnoval i určité podmínky týkající se učitelů, např. bylo třeba, aby učitel znal žákovo bydliště, ale také charakter žákových rodičů, neboť to mu mohlo pomoci při posuzování žáka samotného. V hodině se měla zkoušet látka, jež byla probírána předešlou vyučovací hodinu a poslední hodina v týdnu měla být věnována opakování látky za celý uplynulý týden. Na konci každého měsíce následovala hlavní zkouška, vše bylo pak završeno závěrečnou zkouškou, konanou vždy na konci měsíce po uplynulém semestru. K té byli

---

⁶⁰ BARTUŠEK, V.: c. d., s. 73.

⁶¹ BŘEZINA, K.: c. d., s. 44.

připuštění pouze žáci, kteří dosahovali v předchozích zkouškách dobrých výsledků. Podle určitého počtu žáků v dané třídě se vybralo pouze pár nejlepších, kteří získali prémii, a to v podobě knihy – jednalo se o spisy klasiků nebo díla pojednávající o vědách (zeměpis, dějepis atd.).⁶² Zároveň jedním z nejdůležitějších předmětů bylo náboženství. Ten, kdo nedosahoval dobrého prospěchu v něm, nemohl získat ani prémii udělovanou na konci semestru.

Již od roku 1805 bylo určeno, že se v každé třídě má vyučovat 18 hodin týdně. S tím, že se zde rozlišovalo, zda se jedná o třídu gramatikální – v té byly 2 hodiny náboženství, 9 hodin latiny, 3 zeměpisu a dějepisu, 2 hodiny matematiky, 2 hodiny přírodopisu, bez výuky řečtiny; či třídu humanitní – 2 hodiny náboženství, 10 hodin latiny, 2 řečtiny, 2 zeměpisu a dějepisu a 2 hodiny matematiky, bez výuky přírodopisu. V letech 1779–1816 se nevyučovalo českému jazyku, ale v důsledku nedostatku úředníků a kněžích znalých češtiny se opět vyučování českého jazyka na střední školy vrátilo, tak tomu bylo od roku 1817 i na gymnáziu v Rychnově.

3.4.2 Šestitřídní gymnázium (1819–1851)

Od školního roku 1818/1819 bylo rychnovské pětitřídní gymnázium přeměněno na šestitřídní. To se příliš nelišilo od pětitřídního, co se týkalo systému – odlišovalo se však počtem tříd a to tak, že mělo čtyři třídy gramatikální a dvě humanitní. Dále došlo k úpravě počtu hodin předmětů – jak ve třídách gramatikálních, tak i ve třídách humanitních se zvýšilo množství hodin matematiky a snížil se počet vyučovaných hodin latiny.⁶³ Závažnějším problémem však byl nedostatek starších a zkušenějších učitelů, který byl řešen v gramatikálních třídách výpomocí kleriků, jež takto pomáhali až do roku 1826. Další z problémů se objevil až ve 30. letech, kdy se na koleji nacházelo deset piaristů namísto osmi, což znamenalo snížení finančního příspěvku na jednoho člena – ten činil 239 zlatých 3 $\frac{3}{4}$ krejcarů vídeňské měny. Celkově kvůli potížím s financováním gymnázia se magistrát zmínil o možnosti zrušení dvou humanitních tříd a následně vzniklé čtyřtřídní gymnázium by se již pak mohlo proměnit v úplnou reální školu, což by pomohlo při řešení obtíží s finančním fondem. K tomuto se zřejmě rychnovští představitelé nevyjádřili a gymnázium bylo Rychnovu ponecháno.⁶⁴

---

⁶² BŘEZINA, K.: c. d., s. 49.

⁶³ Tamtéž., s. 55.

⁶⁴ Tamtéž., s. 57–60.

Stejně jako v předcházejících letech, i nyní probíhaly visitace, např. roku 1826 se kanovník Pöllner vyjádřil velmi kladně a pochvalně či v roce 1831 je gymnázium v Rychnově opět vyzdvihováno, a to jak v oblasti vědecké, tak i mravní.

Místo vysvědčení (ta se vydávala pouze na požádání) dostávali žáci až do roku 1847 v Rychnově tištěné seznamy žáků s jejich hodnocením, tzv. Klassenzettel – jména v seznamu byla řazena dle tříd a v čele se nacházeli žáci s nejlepším prospěchem.⁶⁵ Po předání jmenných seznamů nastaly prázdniny, které byly od školního roku 1830 až do roku 1852 stanoveny na měsíce srpen a září, nový školní rok začínal 1. října. V dalších letech vyučování končilo 31. července a nový školní rok začínal již 16. září.

Revoluční rok 1848 přináší řadu změn nejen v politice, ale i ve školství, což se samozřejmě týká i gymnázia v Rychnově. Kvůli nastalým událostem a Exner-Bonitzově školní reformě byl školní rok 1847/1848 ukončen předčasně již 28. června a žáci se mohli těšit na další semestr začínající 4. listopadu 1848, ale již s novým výukovým systémem, jenž garantoval výuku českého jazyka a literatury, dále náboženství, dějepis, zeměpis a přírodopis v češtině. Českému jazyku na rychnovském gymnáziu vyučoval např. Josef Vinohorský.⁶⁶

3.4.3 Gymnázium nižší čtyřtřídní (1851–1869)

Roku 1851 došlo k další reorganizaci a mělo se rozhodnout, zda se bude v Rychnově nacházet gymnázium nižší čtyřtřídní, či vyšší osmitřídní. I přes veškeré snahy občanů se vzhledem k nedostatku finančních prostředků a učitelů 20. května 1851 na hejtmánství určilo, že se ve městě zřídí pouze gymnázium čtyřtřídní. V tomto období bylo na škole zavedeno školné – do roku 1863 činilo 8 zlatých a od tohoto roku bylo zvýšeno na 12 zlatých 60 krejcarů za rok. Zároveň se zavedly i nepovinné předměty jako kreslení, zpěv a krasopis, později i tělocvik, který se však kvůli nezřízeným prostorám tělocvičny učil v zimních měsících a špatném počasí na chodbě, v letním období a za dobrých podmínek v areálu zámku. V důsledku politického dění se v Rychnově vyučovalo česky pouze náboženství a český jazyk, zbývající předměty byly vyučovány německy, i vysvědčení, katalogy a historie gymnázia, to vše bylo vedené v německém jazyce.⁶⁷ Vysvědčení mělo stejný, dokonce snad i vyšší význam, než kalkuly z předcházejících let. Osnovy vydané roku 1849 hovoří o vysvědčení jako o důležitém momentu ve

---

⁶⁵ BŘEZINA, K.: c. d., s. 63.

⁶⁶ Tamtéž, s. 69.

⁶⁷ Tamtéž, s. 70–76.

školním životě žáka. Žákovy výsledky z vysvědčení sloužily pro rodiče, aby mohli s žáky pracovat na odstranění nedostatků a pro učitele, aby viděli výsledky své práce.

Roku 1861 se české střední školy rozdělovaly na německé, české a dvojjazyčné. Dle rozhodnutí z téhož roku bylo rychnovské gymnázium prohlášeno za české. Avšak toto svolání bylo z velké části proti vůli nejen učitelů, ale i občanů. Bylo tu mnohem více důvodů, proč zdejší chtěli ponechat kolej německou či dvojjazyčnou, např. v blízkosti Rychnova se nacházelo více měst a osad německých než českých; také zde panovalo poklidné soužití s Němci (ti zde žili ve značném počtu, což bylo dáno blízkostí německého pohraničí); nedostatek českých řádových učitelů; učebnice byly psány v němčině, tudíž bylo nařízeno, že se dle nich má vykládat v jazyce českém; národní uvědomění se ve městě probudilo až v pozdějších letech. To, nakolik se opravdu zavedlo vyučování v češtině, záleželo hlavně na učitelích samotných, na jejich dobré vůli a ochotě, avšak piaristé v tomto nijak nevynikali.

3. července roku 1866 se v rámci prusko-rakouské války odehrála bitva u Sadové, což mělo určitý dopad i na město Rychnov – vojáci pruské, a poté i rakouské armády jím procházeli, v průběhu pěti dní to bylo přibližně 80 000 mužů. V důsledku tohoto tažení sem byla zanesena cholera, navíc 12. července se piaristická kolej proměnila v nemocnici pro vojáky, kde se pečovalo cirka o 80 raněných. V září byli ranění přemístěni do zámku a kolej opět určena k výuce.⁶⁸

I přes veškeré dění snaha o zřízení vyššího gymnázia po celou dobu nepolevovala. Šlo spíše jen o vyřešení finanční otázky. Výraznější projevy o vybudování se však projeví počátkem 60. let 19. století, kdy hrabě František Kolowrat přispěl částkou 10 000 na jeho zřízení. Roku 1862 byl zřízen spolek, jehož účelem bylo strádání financí. Občané byli ochotni odvádět výnos z pivní dávky, věnovali část peněz do sbírek, ochotníci po dobu deseti let taktéž odváděli své výdělků z představení ve prospěch gymnázia, dále byly přijímány dary a finanční příspěvky i ze zahraničí (Štýrský Hradec, Petrohrad, Innsbruck). V průběhu let občané nastrádali přes 32 000. Počátkem března 1869 devítičlenná komise žádala ministerstvo o zřízení vyššího gymnázia a v červnu svou žádost doplňovala o možnost zřídit vyšší gymnázium tak, že by vedle českého jazyka byl povinný i německý jazyk. 22. července přišlo kladné vyjádření a povolení otevřít již v nadcházejícím školním roce V. a VI. třídu.⁶⁹

---

⁶⁸ BŘEZINA, K.: c. d., s. 76.

⁶⁹ Tamtéž, s. 81–83.

3.4.4 Vyšší gymnázium a státní vyšší gymnázium (1870–1881)

Po zajištění dostatečného obnosu peněz se tedy mohlo zřídit vyšší gymnázium – již v roce 1870 byla otevřena septima a o rok později oktáva. Následujícího roku (1871) byla provedena inspekce, při níž školní inspektor Svoboda rychnovskému gymnáziu vyčítal, že není řádně obsazen učitelský sbor, který by žáky dostatečně připravil na maturitní zkoušky. Do této doby byl výběrem učitelského sboru pověřen provinciál, ten se však tohoto úkolu zřekl a od roku 1871 jmenovala učitele sama obec, platila je z gymnazijního fondu a v důsledku se změnil i piaristický ústav v ústav obecní. I přes počáteční obavy inspektora se již v roce 1872 konaly první maturity (písemné 8. července a ústní 11. srpna), k nimž se přihlásilo 30 abiturientů – 3 odstoupili, 5 získalo vyznamenání, 19 prospělo, 1 reparát a 2 reprobování.⁷⁰ Písemné maturity se konaly z jazyka českého, německého, latiny, řečtiny a matematiky. Ústní zkouška byla téměř ze všech předmětů, výjimku tvořil přírodopis a filozofická propedeutika. Roku 1878 byla zrušena ústní maturita z německého jazyka, prominuta pak mohla být i zkouška z dějepisu či fyziky, ale pouze těm studentům, kteří měli z těchto předmětů v VII. a VIII. ročníku nejhůře chvalitebnou. V roce 1908 pak došlo k další úpravě maturitních zkoušek – ústní část byla již jen z českého jazyka, matematiky, dějepisu a jednoho z klasických předmětů; u písemné části studenti již nematurovali z matematiky.⁷¹ Na průběh maturit roku 1872 dohlížel profesor Kvíčala. Z nařízení místodržitelského presidia z konce roku 1853 bylo rozhodnuto, že se na vyšších gymnáziích bude vyučovat německy. To mělo i praktické důsledky při přijímacích zkouškách na gymnázia, kdy nemohl být přijat student, jež neprokázal teoretické a praktické znalosti německého jazyka. Dále se snížil počet vyučovaných žáků v jedné třídě z původního maximálního počtu 80 na 50 žáků.

Taktéž jako v předcházejících letech, i nyní mělo gymnázium opět problémy s financováním. Jediným možným způsobem, jak tyto obtíže vyřešit, bylo převést gymnázium pod státní správu. Obec tedy 20. července 1872 podala žádost na ministerstvo. K učinění tohoto kroku si ministerstvo stanovilo určité podmínky, za kterých bylo ochotno převzít gymnázium do svých rukou – gymnazijní fond ve výši 80 500 zlatých, město převezme zodpovědnost za údržbu školy, vrchnost věnuje budovu gymnázia pouze pro účely gymnázia, německý jazyk bude vyučovacím jazykem alespoň ve vyšších třídách.⁷² Město mělo vůči těmto stanovám výhrady, ale v zájmu zachování gymnázia se

---

⁷⁰ BŘEZINA, K.: c. d., s. 85.

⁷¹ Almanach na počest 100. výročí maturitních zkoušek na gymnasiu v Rychnově nad Kněžnou. Rychnov nad Kněžnou: SRPŠ gymnasia, 1972, s. 11.

⁷² BŘEZINA, K.: c. d., s. 86.

s ministerstvem snažilo dohodnout. První dvě podmínky přijalo bez okolků, třetí podmínka byla splněna roku 1877, kdy hrabě Zdeněk Kolowrat-Krakovský podstoupil budovu koleje obci, poslední podmínka týkající se vyučovacího jazyka byla kompromisem – rychnovské gymnázium zůstalo české, s povinným předmětem německého jazyka a vyučováním jednoho předmětu v němčině. Proces zestátnění byl ukončen až po letech, kdy ministerstvo vyneslo rozhodnutí, že gymnázium převezme stát od 1. ledna 1881. K formálnímu předání gymnázia došlo počátkem listopadu 1881, kdy se zahajoval nový školní rok. Rychnov se tímto gestem po dlouhodobém úsilí stal městem s úplným gymnáziem.

I přes obtíže při převzetí gymnázia pod státní správu škola dosahovalo úspěchu alespoň v oblasti zájmu studentů vzdělávat se v Rychnově. Počet zájemců o studium stoupal nejvíce mezi lety 1877–1879, avšak nejvyššího vrcholu dosáhlo právě v roce 1881, kdy bylo 485 studentů.⁷³ Musely být zřízeny paralelní třídy pro I., II. a III. třídu, aby bylo gymnázium schopné pojmout takovéto množství studentů. V pozdějších dobách a s postupující výstavbou dalších škol v okolí již počet studentů klesal a nebyl už tak vysoký jako v rozmezí těchto let. Jeden z nejnižších počtů studentů byl zaznamenán v roce 1917, kdy jich bylo pouhých 146.

V dřívějších ujednáních se město spolu s gymnáziem zavazovalo udržovat budovu gymnázia – do tohoto bodu spadala povinnost školu vytápět, osvětlovat, čistit veškeré místnosti a taktéž se starat o školníka – tohoto závazku byla obec v prosinci roku 1899 zproštěna. Později však město řešilo otázku finančně mnohem náročnější, a to zřízení zcela nové budovy, neboť kolej s gymnáziem nevyhovovaly nově zavedeným hygienickým požadavkům a prostory pro tak velký počet studentů byly nedostačující. K tomu město získalo příležitost v roce 1918 po požáru, při němž byla velká část budovy poškozena.

3.5 Gymnázium v období let 1914–1945

Koncem září roku 1914 se měly konat velké oslavy k 200letému výročí založení gymnázia v Rychnově nad Kněžnou, nakonec vzhledem k nastalým událostem a již probíhající 1. světové válce se chystané oslavy zrušily. Období velké války bylo plné nadějí, ale spíše zoufalství, kdy se ve škole učilo rakouskému vlastenectví, studenti byli postupně odváděni do bojů a probíhaly vojenské maturity. Dne 6. dubna 1918 historická budova piaristické koleje a gymnázia vyhořela. Jednání města s majitelem budovy o její opravě nevedlo k cíli, tudíž se již o možnosti rekonstrukce dále neuvažovalo. Gymnázium tak bylo ponecháno ve zdevastovaném stavu. Nakonec bylo rozhodnuto o výstavbě nové

---

⁷³ KOUŘIL, T. – SVOBODA, A.: c. d., s. 304.

budovy, která dle Karla Březiny začala svou novou tradici, ale spojitost a tradice gymnázia v Rychnově byla tímto již narušena. Do doby vystavění nového gymnázia výuka probíhala v budovách měšťanských a obecných škol.

Po čtyřech letech bez řádných gymnaziálních prostor se v září roku 1922 započalo s výstavbou nové budovy gymnázia, které bylo dokončeno o dva roky později – tedy roku 1924. Za architekta nově budované školy byl zvolen Dr. Milan Babuška, dle jeho projektů stavbu vystavěli Rychtera a Rudolf.⁷⁴ Škola vznikla nákladem 2 438 454 K.⁷⁵

Vznik Československé republiky umožnil vstup do studia i dívkám, ve školním roce 1922/1923 docházelo do školy 131 žáků a 61 žákyň. V témže roce se gymnázium stalo Pelclovým československým státním reálným gymnáziem. Roku 1934 se konaly ve městě velké oslavy k 200letému výročí narození buditele Františka Martina Pelcla, který na zdejším gymnáziu, tehdy ještě pod správou piaristů, studoval, jak je již zmiňováno výše. Zároveň k tomuto výročí byl na místě bývalé historické budovy piaristického gymnázia postaven památník na počest zakladateli piaristického gymnázia a některým významným studentům, např. F. M. Pelclovi.⁷⁶

Ještě před začátkem 2. světové války ve školním roce 1938/1939 navštěvovalo gymnázium na 468 studentů (292 chlapců a 176 dívek). Mezi těmito bychom našli i Jiřího Šlitru, známého hudebníka a skladatele. Nacistickou okupaci pocítila škola hned v počátcích – gymnázium získalo nový název Realgymnasium Reichenau a byl vystřídán i ředitel školy (novým se stal Bohdan Zippe). Po atentátu na říšského protektora R. Heydricha (1942) protektorátní ministerstvo školství stanovilo, že u maturit nesmí uspět na 33 % studentů.⁷⁷ Válka o sobě dala vědět i v počtu zájemců o studium – již ve školním roce 1941/1942 se snížil počet studentů o více než sto – docházelo jich do školy 365. Avšak následující roky byly početně mnohem slabší, to bylo studentů 204, neboť došlo k uzavření I., II., a V. třídy. Ve školním roce 1943/1944 navštěvovalo IV., VII. a VIII. třídu již jen 119 žáků. F. Bezděk, J. Dvořák, F. Jelínek, J. Schültz, O. Barták z řad učitelského sboru, kteří vlastenecky smýšleli, skončili v koncentračních táborech a už se nevrátili. Poslední rok války bylo gymnázium v Rychnově uzavřeno celkově, neboť ho obsadila Deutsche-Heimschule. Studenti tedy mezi tím docházeli plnit svou školní

---

⁷⁴ SVOBODA, A.: c. d., s. 209.

⁷⁵ KOUŘIL, T. – SVOBODA, A.: c. d., s. 304.

⁷⁶ DVOŘÁK, S.: c. d., s. 44.

⁷⁷ Almanach 1989 vydaný u příležitosti 275. výročí založení rychnovského gymnázia. Rychnov nad Kněžnou: SRPŠ gymnázia, 1989, s. 17.

docházku do reálného gymnázia v nedalekém Kostelci nad Orlicí. Konec války znamenal pro gymnázium opět příliv studentů, pro přespolní byl roku 1945 vybudován internát.

3.6 Období od 2. světové války do roku 1989

Po válce se všichni snažili navázat na dobu před ní, proto se opět otevřely různé zájmové kroužky, mnozí vypomáhali při opravách škod, které tu Němci napáchali. Po roce 1948, ačkoli na rychnovském gymnáziu vždy studovali lépe postavení a zaopatření žáci, zde začali studovat i žáci z dělnických a rolnických rodin – nový systém umožňoval poskytnout vzdělání všem, a to bez jakýchkoli rozdílů. V tomto důsledku se začal počet studujících zvyšovat. Roku 1954 přišla další reorganizace zdejšího gymnázia, z toho se tak stala jedenáctiletá střední škola. Vliv sovětského Ruska byl znatelný, neboť se všichni museli poctivě účastnit budování socialismu – jezdilo se například na brigády do JZD. Při 700stém výročí města (1258–1958) se zároveň připomnělo i založení gymnázia v Rychnově, které bylo a je jeho neodmyslitelnou součástí. V rámci posilování vztahů v rámci sovětského bloku se roku 1975 rychnovské gymnázium zapojilo do výměnných pobytů se střední školou v Magdeburgu. Dále se studenti účastnili soutěží v rozličných předmětech, např. olympiád v chemii, fyzice, biologii či matematice; také byly pořádány literární a branné soutěže, sportovní klání, v nichž studenti dosahovali dobrých výsledků. Roku 1981 se rozhodlo o vytvoření síně tradic, v níž se vzpomíná nejenom na historii celého ústavu, ale také na osobnosti, které zde byly vychovávány – mezi těmito můžeme vzpomenout např. F. M. Pelcla, J. Šlitra, O. Vaňorného, A. Provazníka, J. S. Gutha-Jarkovského ad. Následného roku pracovníci dokončili nový pavilón, který přistavěli k historické budově, v němž se nacházela posluchárna, učebna biologie, administrativy a další dvě učebny, v roce 1983 se škola mohla chlubit vlastním nahrávacím studiem. Po těchto úpravách došlo i na rekonstrukci hřiště a výstavbu antukových hřišť. 28. října 1988 byl do Rychnova pozván Jiří Suchý, spoluzakladatel divadla SEMAFOR, a odhalil v prvním poschodí gymnázia svému příteli Jiřímu Šlitrovi pamětní desku.⁷⁸

3.7 Gymnázium F. M. Pelcla od roku 1989 do současnosti

Roku 1989 bylo gymnázium přejmenováno na Gymnázium Františka Martina Pelcla. V dalším roce škola získala své vlastní logo, kterým se stala buřinka, jež byla symbolem již výše zmiňovaného bývalého studenta Jiřího Šlitra. V rekonstrukcích a úpravách školy se však nepolevilo ani po sametové revoluci. Už v roce 1992 vznikla na

---

⁷⁸ Almanach 1989 vydaný u příležitosti 275. výročí založení rychnovského gymnázia. Rychnov nad Kněžnou: SRPŠ gymnázia, 1989, s. 15.

škole posilovna, jež slouží i v současné době nejen studentům při výuce tělesné výchovy, ale i mimo vyučovací hodiny a také dalším zájemcům, ať už se jedná o učitele či obyvatele Rychnova. O čtyři roky později, v září 1996, byla dokončena přístavba sportovního areálu. Samotný provoz byl zahájen od 1. října a bylo také zpřístupněno dalších pět učeben. V následujících letech 1999–2002 procházela budova gymnázia jednou z nejrozsáhlejších rekonstrukcí a modernizací. Budova získala nový vzhled – byla zateplena a následně natřena na žlutou barvu, dále se vyměnila okna, došlo k úpravě vytápění, aby jej bylo možné regulovat a byla zrekonstruována i sociální zařízení. Velkým krokem vpřed bylo přizpůsobení budovy handicapovaným. Hala vystavěná roku 1996 byla po vítězství desetibojaře Romana Šebrleho na olympiádě v Athénách 2004 pojmenována na Sportovní halu Romana Šebrleho, stalo se tak na jeho počest, neboť na zdejším gymnáziu studoval dva a půl roku. Téměř o deset let později (2011) byla upravena také přístavba a sportovní hala. Avšak následujícího roku 2012 bylo potřeba provést rekonstrukci na střeše haly a také upravit palubovku.

Gymnázium lze v současné době studovat jako osmileté, kdy sem žáci přicházejí po pátém ročníku základní školy a jsou přijímáni v maximálním počtu 60, či jako gymnázium čtyřleté, studenti jsou tedy přijímáni na střední školu po úplném absolvování povinné školní docházky na základní škole v počtu 30.

V současnosti jsou konána stejně jako v minulosti různá soutěžní klání mezi studenty či mezi školami. Vzhledem k přítomnosti šachové školy v Rychnově se i studenti gymnázia zapojují do šachových turnajů, např. Vánočního šachového turnaje, který se koná vždy v prosinci. Sportovní utkání nejsou výjimkou ani v současnosti – na škole se věnují zejména volejbalu, basketbalu – Schültzův pohár (pořádaný na památku profesora J. Schültze)⁷⁹, ale také gymnastice, která byla populární zejména v minulosti a studentky, ale i studenti se jí velmi věnovali. Ze života školy nelze opomenout konání výměnných pobytů, které byly realizovány již v době Československé socialistické republiky, obzvláště s Německou demokratickou republikou. V současnosti se gymnázium zaměřuje i na Francii, Nizozemí či dokonce Spojené státy americké. V roce 2014 podává škola údaje o 450 studentech, které vyučovalo 36 pedagogických pracovníků. Avšak cílem školy je, aby na gymnázium docházelo až 600 studentů. Ještě téhož roku (2014) se připomínalo 300leté výročí od založení piaristického gymnázia v Rychnově nad Kněžnou.

---

⁷⁹ Akce Studenti. *Gymnázium F. M. Pelcla Rychnov nad Kněžnou*. [online]. [cit. 2016-02-11]. Dostupné z: <http://www.grk.cz/cs/studenti>

4 Významné osobnosti spjaté s rychnovským školstvím

Rychnov nad Kněžnou je rodným městem, oblastí pobytu či místem studia mnoha významných osobností, více či méně známých. Busty nebo pamětní desky dnes již zemřelých osobností nacházíme po celém městě, ať už se nacházejí na Slavíně, v parku před gymnáziem, na místě posledního odpočinku nebo jsou to desky umístěné na budovách. Publikace *Významné osobnosti okresu Rychnov nad Kněžnou*, vydaná v roce 1994, udává až na 709 osobností, které ve zdejším okrese alespoň pobývaly. V této kapitole uvedu pouze významnější osobnosti, které navštěvovaly zdejší gymnázium.

Antonín Fáborský (1912 – 1991)

Narodil se 28. dubna 1912 v Rychnově nad Kněžnou. Zde absolvoval gymnázium, v Jablonci nad Nisou Obchodní akademii a zdokonalil své technické znalosti v Podmoklech u Děčína v Technickém průmyslovém ústavu. Poté se opět vrátil do rodného města a roku 1937 převzal vedení firmy FAB po svém zemřelém otci Aloisi Fáborském.

Firma FAB byla založena roku 1911 Aloisem Fáborským a jeho společníkem panem Šedou. Zaměřovali se na výrobu různého železného zboží. Časem se firma začala specializovat i na výrobu visacích vložkových zámků, nábytkového kování, cylindrických vložek pro zadlabací zámků, díky kterým se firma FAB začala objevovat i na zahraničních trzích. Roku 1997 akcie FABu skoupila švédsko-finská společnost ASSA ABLOY.

František Martin Pelcl (1734 – 1801)

Rychnovský rodák F. M. Pelcl se narodil 11. listopadu 1734 a své dětství zde také prožil. Vystudoval místní piaristické gymnázium, později studoval v Hradci Králové a Praze. Ve 20 letech dokončil studia na filozofické fakultě a získal titul bakaláře. Při studiích ve Vídni se začal zajímat o historii, estetiku a gramatiku. Později se opět vrátil do Čech, odkud už nechtěl odejít i přesto, že mu byla nabízena lukrativní profesorská místa v zahraničí. I když roku 1784 přiznával, že není schopen napsat knihu v českém jazyce, o pár let později (roku 1790) vydal česky psané dílo *Nová kronika česká*, které mělo výrazné buditelské rysy. V průběhu svého života se stýkal s Josefem Dobrovským, se kterým též napsal řadu spisů. Nejvýraznějším krokem jeho života bylo přijetí místa prvního profesora českého jazyka a literatury na pražské univerzitě v roce 1793. V Praze ve věku 66 let zemřel.

Karel Poláček (1892 – 1945)

Karel se narodil 22. března 1892 do rodiny židovského obchodníka. Rychnovský rodák navštěvoval místní gymnázium, ale kvůli svému vzpurnému chování se dostal pouze do pátého ročníku, a poté byl vyloučen. Karel Poláček dokončil své studium na gymnáziu v Praze v roce 1912. Po ukončení středoškolského vzdělání začal studovat právnickou fakultu Univerzity Karlovy. Poté, co se vrátil z 1. světové války, se začal věnovat psaní sloupků do různých novin (např. *Lidové noviny*). V době nacistické okupace se musel Karel Poláček v roce 1939 kvůli svému židovskému původu vyrovnat s propuštěním z novin, a následně v listopadu téhož roku s rozvodem s manželkou Adélou Hermanovou. V roce 1943 byl poslán do ghetta v Terezíně, odkud byl 19. října 1944 transportován do polské Osvětimi. V Osvětimi měl Poláček podle starších informací také zemřít, ale existují zprávy, že byl spolu s dalšími vězni převážen, a tak je možné, že v lednu 1945 ještě žil.⁸⁰

Je třeba taktéž zmínit, že Karel Poláček nepsal pouze sloupky a soudničky do novin, ale také napsal řadu knih věnovaných nejenom dětem, ale i dospělým. Mezi jeho nejznámější díla můžeme zařadit: *Bylo nás pět*; *Muži v ofsajdu*; *Hostinec U Kamenného stolu* a mnoho dalších.

Anatol Provazník (1887 – 1950)

Muž, jehož bustu najdeme na Slavíně, se narodil 10. března 1887 v Rychnově, byl hudebním skladatelem, který v průběhu svého života zkomponoval 240 hudebních děl. Své mládí strávil studiem na rychnovském gymnáziu, poté odešel do Prahy a absolvoval zde varhanickou školu. Díky svému zájmu o radiofonii se dostal až do Berlína. Poté se vrátil zpět do Prahy a jeho vášeň k rozhlasu ho dovedla do studia Československého rozhlasu v Praze, kde pracoval od roku 1930.⁸¹

Antonín Svoboda (1861 – 1924)

Tento regionální historik a učitel se narodil 22. června 1861 v nedalekém Novém Městě nad Metují. Roku 1880 dokončil své středoškolské vzdělání na rychnovském gymnáziu a dále odtud pokračoval do Hradce Králové, kde se věnoval studiu učitelství. Roku 1892 získal aprobaci na vyučování českého jazyka, zeměpisu a dějepisu na měšťanských školách.⁸² Zaměřil se na historii rychnovského regionu a své historické

---

⁸⁰ FÜISOVÁ, L.: c. d., s. 15.

⁸¹ JUZA, J. *Významné osobnosti okresu Rychnov nad Kněžnou*. 2. dopl. a rozšíř. vyd. Rychnov nad Kněžnou: Okresní úřad - Státní okresní archiv, 2001, s. 248.

⁸² Tamtéž, s. 288.

závěry uveřejňoval v novinách *Posel z Podhoří*. Mimo to vydal řadu pedagogických spisů a jedno z nejvíce historicky shrnujících děl *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*.

JUDr. Jiří Šlitr (1924 – 1969)

Hudební skladatel, zpěvák, herec a malíř narozený 15. února 1924 v Zálesní Lhotě se přistěhoval do Rychnova nad Kněžnou se svou rodinou v roce 1938. Svůj studentský život si na zdejší gymnáziu zpestřoval kreslením karikatur učitelského sboru, které vydal pod názvem *Sebranka*. Vzdělání pak úspěšně zakončil roku 1943 maturitou a dále pokračoval na právnické fakultě v Praze, kterou také úspěšně absolvoval v roce 1949. Zde se začaly rodit jeho první skladby a písničky. Roku 1957 se Jiří Šlitr seznámil s Jiřím Suchým a vznikla ona legendární dvojice. O dva roky později (1959) začal účinkovat v divadle Semafor a zároveň je tato doba jeho vrcholovým obdobím. Během života napsal na 300 písní, zkomponoval hudbu k 10 celovečerním filmům a 21 písniček k divadelním hrám.⁸³

PhDr. Otmar Vaňorný (1860 – 1947)

Rychnovský rodák Otmar Vaňorný se narodil 12. listopadu 1860. Vaňorný, stejně jako všichni výše zmínění, vystudoval rychnovské gymnázium a pokračoval na filozofické fakultě v Praze. Mezi jeho největší zájmy lze právem řadit překladatelství – zejména překlady z latiny a řečtiny, jejichž problematikou se zabýval. Vrcholem jeho činnosti jsou překlady Homéra a Vergilia, vybraných spisů Ovidiových a příhod Odyseových.

Karel Vašátko (1882 – 1919)

Ačkoli Karel Vašátko není původem z Rychnova nad Kněžnou (narodil se v nedaleké obci Litohrady 13. července 1882), absolvoval zdejší gymnázium roku 1902. Poté odešel do Prahy, kde po krátkém studiu na právnické fakultě začal studovat historii ve snaze stát se středoškolským profesorem. Když přišel rok 1914 a s ním 1. světová válka, musel Karel se svým bratrem nastoupit na frontu. V srpnu téhož roku vstoupil Karel Vašátko do České družiny (dobrovolnický vojenský útvar Čechoslováků bojujících v Rusku). V průběhu prvních dvou let války se účastnil mnoha akcí a rozvědek, za které získal řadu ocenění. Roku 1915 prošel kurzem střeleckého pluku a v květnu roku 1917 se stal velitelem 2. roty 1. čs. střeleckého pluku. 2. července 1917 vedl Vašátko v bitvě u Zborova skupinu granátníků, akce sice byla úspěšná, ale mnoho lidí zaplatilo životem,

---

⁸³ JUZA, J. C. d., s. 294.

samotný Karel utrpěl těžké zranění hlavy. Po návratu domů mu měla být do otevřené lebky vsazena platinová destička, avšak prozatím ho chránila pouze vrstva obvazů. Takto žil Karel téměř rok a půl. Roku 1918 byl povýšen na kapitána, později na majora a v srpnu téhož roku na hodnost podplukovníka. Začátkem roku 1919 Karel podstoupil operaci lebky (trepanaci), avšak přes veškerou snahu lékařů nakonec 9. ledna 1919 zemřel v Čeljabinsku na zánět mozkových blan. Po jeho smrti po něm byla pojmenována jeho bývalá rota. Za úspěšné účasti v bojích byl Karlu Vašátkovi udělen Řád sv. Jiřího a další vyznamenání.⁸⁴

V roce 1937 byla na počest Karla Vašátka vydána kniha *Zborovský hrdina Karel Vašátka* od F. Seidla a F. Syřiště.

---

⁸⁴ JUZA, J.: c. d., s. 314.

Závěr

V první kapitole se věnuji historii města Rychnova nad Kněžnou, o němž je první zmínka od jeho majitele Heřmana z Drhnohlce na Listině krále Přemysla Otakara II. z roku 1258. Stručně jsem nastínila možný vznik názvu města a popsala městský znak. Dále také pojednávám o dominantách města, mezi které patří zvonice s třetím největším zvonem České republiky Kryštofem, dále kostel Nejsvětější Trojice či Kolowratský zámek.

Největší pozornost v mé bakalářské práci byla věnována dějinám gymnázia, které má ve městě již dlouholetou tradici, počínající rokem 1714, kdy se o jeho založení zasloužil tehdejší majitel rychnovského panství Norbert Leopold Libštejnský z Kolowrat. Gymnázium bylo v počátku ve správě piaristů, dnes je jeho zřizovatelem Královéhradecký kraj. Bylo a je nedílnou součástí města. Už jenom období po reformách Marie Terezie z roku 1778 rušící 27 gymnázií, mezi nimiž nalézáme i gymnázium v Rychnově, vyvolalo obrovskou snahu obyvatel o jeho obnovení. I později, po roce 1851, kdy bylo z finančních důvodů a nedostatečného množství učitelů rozhodnuto o dočasném vytvoření nižšího čtyřtřídního gymnázia, bylo pro zdejší obyvatelé nemyslitelné, a proto se snažili strádat veškeré finance, které by mohli věnovat do spolku vytvořeného na opětovné obnovení vyššího gymnázia, což se nakonec podařilo roku 1881, kdy školu převzal do své správy stát. Koncem 1. světové války budova školy vyhořela a díky tomu získala budovu novou, v níž se učí i v současnosti, avšak v průběhu posledního století procházela mnohými rekonstrukcemi a modernizacemi.

Dále jsem se zaměřila na množství středních odborných škol, které se ve městě nacházely zejména na počátku 20. století, z nichž se však Střední průmyslová škola strojnická (v současnosti spojená s Vyšší odbornou školou technicko-ekonomickou) zachovala do současnosti a poskytuje tak možnost vzdělání technicky zaměřeným zájemcům o studium. V období 70. – 80. let patřila k nejlépe vybaveným průmyslovým školám v Československé socialistické republice, avšak i v současnosti se zde snaží poskytovat odborné vzdělání svým studentům, ačkoli úroveň dle učitele Ing. Bohumíra Nováka poklesla.

Stručně a dle možností materiálů, ze kterých jsem čerpala informace, se zde věnuji i jiným odborným školám, např. Střední odborné škole tkalcovské, která byla do města přenesena z Lomnice u Jičína v roce 1894 a působila zde do roku 1923, kdy byla zrušena z důvodu nízkého zájmu studentů; dále pojednávám o Ženských městských školách, mezi něž patřila Obchodní škola, zaniklá krátce po svém vzniku v roce 1916 a Odborná škola

pro ženská povolání, která se neustále v době své existence proměňovala až do konečné podoby Pedagogické školy pro učitele národních škol (vytvořené v roce 1955), avšak škola už v roce 1958 byla zrušena. Nakonec bychom zde našli Lidovou školu hospodářskou, která měla učit své studenty správnému hospodaření – účetnictví, počtům, písemnostem, ale také praktickým dovednostem – chovu hospodářských zvířat, pěstování rostlin, zdravotvědě či vaření; avšak ani tato střední odborná škola neměla dlouhého trvání, pouze v období let 1928–1950.

Nakonec se v poslední kapitole věnuji význačným osobnostem, které prošli vzdělávacím systémem rychnovského gymnázia a v průběhu svého života se staly váženými osobnostmi, např. F. M. Pelcl, K. Poláček, J. Šlitr či K. Vašátko.

Cílem této bakalářské práce bylo vytvořit ucelený a stručný přehled dějin středního školství v Rychnově nad Kněžnou, přičemž jsem věnovala nejvíce pozornosti zdejšímu gymnáziu, jež má dlouholetou tradici, ale také dalším odborným školám, které bychom v Rychnově našli. Práce podává informace nejen o školách, ale také stručně shrnuje dějiny města. Cíle, které jsem si na začátku stanovila, jsem dosáhla. Avšak je nutné podotknout, že téma není stále zcela vyčerpáno. Dále by bylo vhodné jít při bádání mnohem více do hloubky a dějiny středních škol a zejména pak gymnázia rozšířit o další množství informací a podrobností, např. o počty žáků, jejich hodnocení, všední život žáků a učitelů apod. Veškeré tyto informace by bylo možné čerpat z fondů Státního okresního archivu Rychnov nad Kněžnou. Avšak omezený rozsah bakalářské práce toto neumožňuje. Mimoto se tu pak také nabízí možnost v budoucnu práci dále rozšířit o mateřské či základní školy.

Seznam použitých zdrojů

Archivní prameny:

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, fond Odborné školy v okrese Rychnov nad Kněžnou, inventář č. 56.

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, fond Pedagogická škola Rychnov n. Kn., inventář č. 33.

Literatura:

Almanach na počest 100. výročí maturitních zkoušek na gymnasiu v Rychnově nad Kněžnou. Rychnov nad Kněžnou: SRPŠ gymnasia, 1972.

Almanach 1989 vydaný u příležitosti 275. výročí založení rychnovského gymnázia. Rychnov nad Kněžnou: SRPŠ gymnázia, 1989.

Almanach vydaný k 20. výročí Střední průmyslové školy strojnické Rychnov n. Kn. Rychnov nad Kněžnou, 1973.

Almanach k 50. výročí VOŠ a SPŠ v Rychnově nad Kněžnou. Vamberk: ředitelství Vyšší odborné školy technicko-ekonomické a Střední průmyslové školy v Rychnově nad Kněžnou, 2003.

BARTUŠEK, V. *Osmý div světa: fenomén gymnázia v Rychnově nad Kněžnou od založení do reformy Marie Terezie s přesahy na začátek 19. století.* Vyd. 1. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2014. ISBN 978-80-7405-358-0.

BŘEZINA, K. *Dějiny rychnovského gymnázia.* Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924.

DVOŘÁK, S. *Město Rychnov n. Kněžnou a soudní okres Rychnovský n. Kněž.* Vyd. 1. Rychnov nad Kněžnou: Václav Horký, 1938.

FÜSIOVÁ, L. *Kulturní a historické památky Rychnova nad Kněžnou.* Hradec Králové, 2005. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta: Ústav pedagogiky a psychologie – primární vzdělávání.

IMLAUF, L - FRÝZEK, J. *Rychnov nad Kněžnou 1258-2008: 750 let od první písemné zmínky*. Vyd. 1. Nové Město nad Metují: Pro Kulturu Rychnov nad Kněžnou s.r.o. vydal Fotoateliér Imlauf, 2008. ISBN 978-80-903514-6-2.

JUZA, J. *Významné osobnosti okresu Rychnov nad Kněžnou*. 2. dopl. a rozšíř. vyd. Rychnov nad Kněžnou: Okresní úřad - Státní okresní archiv, 2001.

KOUŘIL, T. – SVOBODA, A. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924.

MLEZIVA, Štěpán. *Retrospektivní přehled územních jednotek a územních celků od roku 1850 do současnosti*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1756-7.

MUSIL, F. – SVOBODA, L. *Hrady, zámky a tvrze okresu Rychnov nad Kněžnou*. Ústí nad Orlicí: Grantis s. r. o., 1998.

Special-Orts-Repertorium von Böhmen = Podrobný seznam míst v Čechách: Neubearbeitung auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. December 1890. Wien: Alfred Hölder, 1893.

SVOBODA, A. *Rychnovsko a Kostecko: vlastivědný sborník z prací učitelstva obou okresů*. Kostelec nad Orlicí: Učitelská Jednota Komenský, 1923.

RŮŽKOVÁ, J. – ŠKRABAL, J. *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005*. Vyd. 1. Praha: Český statistický úřad, 2006. ISBN 80-250-1277-8.

Novinové články:

KUČEROVÁ, I. Z Průmyslovky jako diplomovaný technik. *Orlický týdeník*. 14. duben 1992, č. 15, s. 3.

RICHTEREK, O. Čtvrt století záslužné a obětavé práce při výchově mladých odborníků. *JISKRA RYCHNOVSKA* – okresní noviny Rychnov nad Kněžnou. 30. listopad 1978, č. 48, s. 3.

ROŠICKÝ, S. V Rychnově bude zahájen soubor kursů pro manažery. *Listy Podorlicka*. 1. leden 1991, roč. 2, č. 1/1991, s. 2.

Internetové zdroje:

HORÁKOVÁ, Z. *Dějiny drobného peněžnictví na Rychnovsku 1863–1918* [online]. Pardubice, 2011 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: https://dk.upce.cz/bitstream/handle/10195/40880/HOR%C3%81KOV%C3%81Z_Drobn%C3%A9%20pen%C4%9B%C5%BEnictv%C3%AD_MM_2011.pdf?sequence=3&isAllowed=y. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, Ústav historických věd. Vedoucí práce Doc. PhDr. Marie Macková, Ph.D.

HRONOVÁ, Z. Domáci. *Aktuálně.cz: Učí 50 let na jedné škole. Úroveň stále klesá, říká.* [online]. 29. 6. 2013 [cit. 2016-02-19]. Dostupné z: <http://zpravy.aktualne.cz/domaci/uci-50-let-na-jedne-skole-uroven-stale-klesa-rika/r~i:article:783811/>

KRÁM, J. *Průvodce Rychnovem nad Kněžnou a čtení o Poláčkově městě* [online]. 2011. [cit. 2015-08-05]. Dostupné z: <http://www.e-invent.eu/magazin/pruvodce-rychnovem/index.html>

O škole. *ZŠ Javornická ulice: Rychnov nad Kněžnou* [online]. 2014 [cit. 2015-10-26]. Dostupné z: <http://www.zsjrk.cz/o-skole>

Počet obyvatel v obcích k 1. 1. 2015. *Český statistický úřad* [online]. 2015 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112015>

Studenti. *Gymnázium F. M. Pelcla Rychnov nad Kněžnou.* [online]. [cit. 2016-02-11]. Dostupné z: <http://www.grk.cz/cs/studenti>

Škola. *VOŠ a SPŠ Rychnov nad Kněžnou: Vyšší odborná škola.* [online]. 2013 [cit. 2016-02-15]. Dostupné z: <http://www.vosrk.cz/skola/profil-vos>

Přílohy

Seznam obrazových příloh:

1. Kolowratský zámek
2. Vyšší odborná škola a Střední průmyslová škola
3. Budova bývalé Státní odborné školy tkalcovské
4. Budova Piaristického gymnázia po požáru v roce 1918
5. Gymnázium F. M. Pelcla

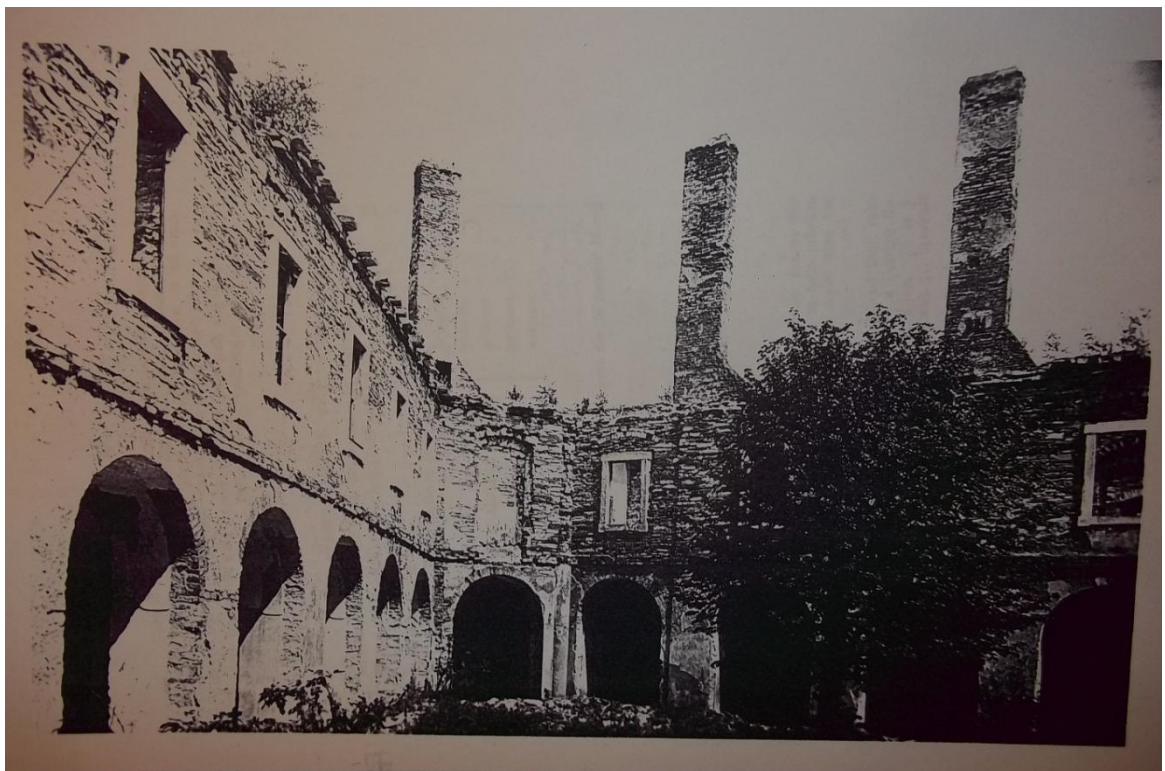
Obr. 1: Kolowratský zámek (archiv autora)

Obr. 2: Vyšší odborná škola a Střední průmyslová škola (archiv autora)

Obr. 3: Budova bývalé Státní odborné školy tkalcovské (archiv autora)

Obr. 4: Budova Piaristického gymnázia po požáru v roce 1918 (BŘEZINA, K. *Dějiny rychnovského gymnázia*. Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924.)

Obr. 5: Gymnázium F. M. Pelcla (archiv autora)

Anotace

Jméno a příjmení:	Markéta Truhlářová
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	PhDr. Pavel Kopeček, Ph.D.
Rok obhajoby:	2016

Název práce:	Dějiny středního školství v Rychnově nad Kněžnou
Název v angličtině:	The history of secondary education in Rychnov nad Kněžnou
Anotace práce:	Práce se zabývá dějinami města Rychnov nad Kněžnou a historií středního školství. Zaměřuje se na historický vývoj Gymnázia F. M. Pelcla a odborných středních škol – VOŠ a SPŠ Rychnov nad Kněžnou, tkalcovské školy, městské ženské školy a lidové školy hospodářské. Zaměřuje se na významné osobnosti, které studovali na gymnáziu.
Klíčová slova:	Historie, město Rychnov nad Kněžnou, dějiny školství, střední školy, piaristické gymnázium.
Anotace v angličtině:	The bachelor thesis deals with the history of Rychnov nad Kněžnou town and the history of secondary education. It focuses on the historical development of the grammar school of F. M. Pelcl and vocational secondary schools – VOŠ and SPŠ Rychnov nad Kněžnou, weaving school, town feminine schools and folk economic school. It also focuses on the personalities who attended the gymnasium.
Klíčová slova v angličtině:	History, town Rychnov nad Kněžnou, history of education, high schools, piarist grammar school.
Přílohy v práci:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kolowratský zámek 2. Vyšší odborná škola a Střední průmyslová škola 3. Budova bývalé Státní odborné školy tkalcovské 4. Budova Piaristického gymnázia po požáru v roce 1918 5. Gymnázium F. M. Pelcla
Rozsah práce:	49 stran
Jazyk práce:	čeština